

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН**

До захисту допустити:
Зав. кафедри _____ Чентуков Ю.І.
« ____ » _____ грудня _____ 2020 р.

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «Магістр»

на тему: «Вплив міграційних процесів на економічний розвиток країн»

Студентки економіко-правового факультету
спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини»
освітнього ступеня «Магістр»
Недбайлової Катерини Євгенівни

Науковий керівник
Ніколенко Т.І., к.е.н., доцент кафедри
економіки та міжнародних економічних
відносин

Рецензент:
Політук Олена Анатоліївна., віце-президент
Донецької торгово-промислової палати,
керуюча відділенням Донецької ТПП
у м. Маріуполі

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
« ____ » _____ грудня _____ 2020 р.

Маріуполь –2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ	6
1.1. Сутність та класифікація видів, форм та чинників міжнародної міграції робочої сили	6
1.2 Основні етапи розвитку міжнародної міграції робочої сили.....	17
1.3 Регулювання міжнародних міграційних процесів.....	22
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	28
2.1. Аналіз міжнародних міграційних процесів	28
2.2 Особливості участі України у міжнародних міграційних процесах	39
2.3. Оцінка впливу міграційних процесів на економічний розвиток України. 52	
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	59
3.1. Світовий досвід міжнародної міграційної політики	59
3.2. Система регулювання міжнародної міграції робочої сили в Україні	64
3.3 Пріоритетні напрямки участі України в міжнародних міграційних процесах.....	70
Висновки до розділу 3	80
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	87
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Міграційні процеси, під час розвитку і трансформації будь-якої держави, впливають на суспільне життя і відіграють важливу роль у розвитку соціально-економічних відносин, адже нині не тільки Європа, але й цілий світ потерпає від нестабільності економіки, мінливості ринків валют, тероризму і соціальної напруги. Як наслідок, з'являються усе нові потоки трудових мігрантів та біженців. Міграція стала способом життя великої кількості людей. Значне зростання міжнародної міграції, залучення великих обсягів трудових ресурсів актуалізує вивчення міжнародної трудової міграції як форми глобальних економічних відносин та її впливу на світову економіку. Світовий досвід переконливо свідчить, що трудова еміграція забезпечує як безперечні переваги, так і значні перешкоди як країнам, що приймають робочу силу, так і країнам, які її постачають. Разом з тим міжнародна еміграція робочої сили породжує й гострі соціально економічні проблеми.

Вивчення актуальних питань міжнародної міграції проводили такі зарубіжні вчені, як Борхас Дж., Вейнстейн Е., Босвелл К., Тиндик Н., Вільямсон Дж., Зелінський З., Лалонде Р., Лі Е., Каганец М., Дагман К., Кастельс С., Малиновська О., Кард Д., Майданнік І., Куочі.А., Коен Дж. Різноманітні аспекти ролі грошових переказів мігрантів, зокрема їх впливу на економіку країн, знаходять відображення у дослідженнях зарубіжних авторів таких як Борхас Дж., Дрінквотер С., Склдон Р., Молодікова І., Роджерс., та інші. Різноманітність та складність сучасних міграційних процесів та їх зростаючий вплив на економічний розвиток світу вимагають аналізу існуючих науково-теоретичних підходів до вивчення міжнародної міграції, це призвело до вибору теми дослідження та її актуальності.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення особливостей сучасного стану міжнародних міграційних процесів та розробка напрямків підвищення ефективності державного управління міграційними процесами, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Досягнення мети зумовило необхідність постановки і **вирішення таких конкретних задач:**

- розглянути сутність та класифікацію напрямків, видів та форм міжнародної міграції робочої сили;
- визначити основні етапи розвитку міжнародної міграції робочої сили;
- розглянути регулювання міжнародних міграційних процесів;
- проаналізувати міжнародні міграційні процеси;
- дослідити особливості участі України у міжнародних міграційних процесах;
- оцінити вплив міграційних процесів на економічний розвиток України;
- розглянути світовий досвід міжнародної міграційної політики;
- розглянути систему регулювання міжнародної міграції робочої сили в Україні;
- сформулювати пріоритетні напрямки участі України в міжнародних міграційних процесах.

Об'єктом дослідження виступає процес міжнародної міграції робочої сили у контексті глобалізації світового господарства і сучасних тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.

Предметом дослідження є вплив міжнародної міграції робочої сили на економічний розвиток країни.

Методи дослідження: Для вирішення поставлених завдань був проведений теоретичний аналіз наукової літератури, звітів міжнародних організацій в галузі економіки, міграції, демографії. Для досягнення поставленої мети в роботі використовувалися загальнонаукові і спеціальні методи дослідження. Для виявлення науково-теоретичних основ міжнародної міграції було використано методи аналізу і синтезу, теоретичного узагальнення, історичний, науково-аналітичний, систематизації та класифікації. Для здійснення кількісної оцінки факторів міжнародної міграції і її впливу на національну економіку використовувались: статистичний, методи лінійного кореляційного та регресійного аналізу на основі панельних даних, часових рядів і коінтеграції.

Інформаційною базою дослідження стали Конституція і Закони України, нормативно-правові акти у сфері міграції, статистичні бази Юнктад, Державної служби статистики України. Усі статистичні дані, використані у роботі, із відкритих джерел, у відкритому доступі. У роботі використано широкий спектр наукової літератури зарубіжних, а також вітчизняних авторів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні та систематизації різних теоретичних підходів до визначення сутності міграції робочої сили, та в розробці пріоритетних напрямків участі України в міжнародних міграційних процесах.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що в результаті дослідження за допомогою економіко-математичного моделювання визначено вплив головних індикаторів міжнародної міграції робочої сили на основні показники економічного розвитку України.

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи були опубліковані у матеріалах Міжнародної науково-практичної інтернет конференції «Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій» (м. Маріуполь, 2020 р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст роботи становить 100 сторінки і включає 18 рисунків та 14 таблиць. Список використаних джерел містить 91 найменувань на 12 сторінках. Робота має 3 додатка на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ

1.1. Сутність та класифікація видів, форм та чинників міжнародної міграції робочої сили

Вже з кінця XIX століття Міграційні процеси і проблеми їх регулювання знаходяться у сфері вивчення зарубіжних і вітчизняних учених, хоча слід зазначити, що феномен міграції, виступаючи, головним чином, у формах кочування та військових переселень, з'явився набагато раніше. Міграції населення є складним феноменом, який вивчається багатьма науками, такими як історія, правознавство, економіка, демографія, географія, соціологія тощо. У трактуваннях поняття «міграція» немає одностайності. На сутність такого явища існує дуже багато поглядів, що знайшло відображення у розмаїтті визначень цього феномену.

Термін "міграція" походить від латинського слова "migratio", що означає міграцію, переселення. У своїй статті "Закони про міграцію" англійський вчений Е. Равенштейн вперше представив поняття "міграція" для наукового використання в 1885 р., Визначив масштаби та тенденції міграції у Великобританії, виклав власну класифікацію мігрантів, визначив основні групи факторів, що впливають на рішення людини мігрувати в інші країни. Пан Равенштейн також посилається на основні закони про міграцію, включаючи тенденцію населення рухатися на невеликі відстані, переважання міграції із сільськогосподарських угідь до міських поселень та промислових центрів, пропорційність зростання міграційних потоків транспорту, переважання економічних факторів у прийнятті міграційних рішень. [1].

Наукові дослідження міграційних процесів почали проводитися наприкінці XIX – на початку XX ст., після інтенсифікації самої міграції та збільшення кількості міжнародних мігрантів. За цей час було створено чимало

теорій і концептуальних підходів в межах різних галузей знань, які на сучасному етапі дозволяють здійснити комплексний аналіз міграційних процесів.

Теорія міграційних систем (R. E. Bilsborrow, M. M. Kritz, H. Zlotnik, D. van de Kaa, D. Massey). В основу даної теорії покладено системний підхід, який ставить за мету об'єднати різні концепції трактування міжнародної міграції і довести, що міграційні потоки між країнами виїзду і в'їзду обумовлені різноманітними чинниками. Стійкі міграційні потоки формують єдиний простір (так звану міграційну систему), який об'єднує країни виїзду і в'їзду; для розуміння динаміки системи її необхідно розглядати в цілому. При цьому географічна близькість може мати велике значення, але вона не є обов'язковою умовою. Теорія міграційних систем у нашому випадку дозволяє сформулювати категорію «територіальна міграційна система», яка зобов'язує конкретизувати дослідження в певних геопросторових рамках. До слова, враховуючи той факт, що з 2014 року Російська Федерація порушила територіальну цілісність України і знищила дружні зв'язки між обома державами, міграційні процеси в Україні безсумнівно зазнали коректив, а поступове політично-економічне зближення України з країнами ЄС може кардинально змінити міграційну систему нашої держави [2].

Теорія неокласичної економіки (J. R. Harris, M. P. Todaro, O. Stark, D. Massey, R. Cohen). Згідно з нею міжнародна міграція пояснюється економічною нерівністю між країнами, зокрема різницею між рівнями зарплати, що визначає рух робочої сили з країн із низькою заробітною платою до країн, де вона значно вища [3]. У такий спосіб забезпечується саморегулююча функція світового ринку праці. В країнах виїзду з посиленням еміграції поступово зменшується різниця між рівнями заробітної плати і, відповідно, зникають стимули для міграцій. Таким чином, країна-експортер робочої сили може перетворитися на імпортера робочої сили. Теорія неокласичної економіки ґрунтується на тому, що людські ресурси взаємозамінні в країнах виїзду і країнах в'їзду, під час процесу міграції підтримується повна зайнятість, що в більшості випадків не відповідає дійсності. Дана теорія є цінною для нас зі сторони обґрунтування напрямів трудової

міграції українців, очевидними країнами еміграції українців будуть країни з вищим рівнем оплати праці та полегшеними умовами виїзду та перебування.

Теорія «суспільного капіталу» (D. Massey, L.P. Goldring, J. Durand). Суспільним капіталом у країнах в'їзду вважається велика кількість мігрантів, які приїхали раніше і вже створили схеми входження на місцевий ринок праці і пристосування до суспільства країни реципієнта. Суспільним капіталом мігрантів можуть бути також різноманітні державні, суспільні і комерційні інститути, що виступають посередниками між країнами, де є попит на іноземну робочу силу, і країнами, де спостерігається її надлишок [4]. Для потенційних мігрантів, все вище зазначене полегшує ухвалення рішення про міграцію і облаштування у країні призначення. Ця теорія є однією з ключових у нашому дослідженні, вона передбачає існування та утворення низки інститутів, які сприяють стабілізації міграції, та пояснює стабільність окремих напрямів міграційних процесів.

Теорія «притягання-виштовхування» (*Push-Pull theory*) у 1966 році була запропонована Економістом Е.Лі це теорія, що дозволяла б враховувати багатофакторні соціально-економічні процеси, що впливають на рішення особи про міграцію. Згідно з нею, на обсяги міграції впливає відстань між регіонами, фактори регіонів виїзду та прибуття та індивідуальні особливості мігрантів, фактори "поштовху" діють на потенційного мігранта в країні виїзду, відповідно фактори "залучення" діють у країні прибуття працівника-мігранта [5]. Крім того, теорія враховує наявність перешкод, що впливають на процес переміщення персоналу, такі як відстань, вартість переїзду тощо.

У нормативних актах, наукових працях, можна зустріти різні тлумачення поняття трудової міграції, у широкому розумінні трудова міграція визначається як переміщення персоналу за межі певних територій у межах країни чи за кордон через зміни місця роботи та проживання [6]. Як соціальне явище міграція включає три ключові параметри:

- зміну координат свого місцезнаходження (фактор мобільності);
- наміри покращити свій матеріальний і соціальний стан (фактор потреби);

- намагання мігранта оселитися на новому місці і вважати його своїм «другим домом» (фактор стабільності).

Як економічна категорія міжнародна міграція є проявом функціонування світового ринку праці, що розвивається через нерівномірний розподіл трудових ресурсів між країнами. Персонал мігрує до країн, де попит на робочу силу на належному рівні, та з необхідними навичками перевищує її пропозицію, а коли працівник не може реалізувати свій потенціал, він прагне переїхати до країни, де є вакансія, відповідна рівню його підготовки. Якщо країна не може надати відповідні робочі місця працівникам на національному ринку праці, виникає відтік персоналу.

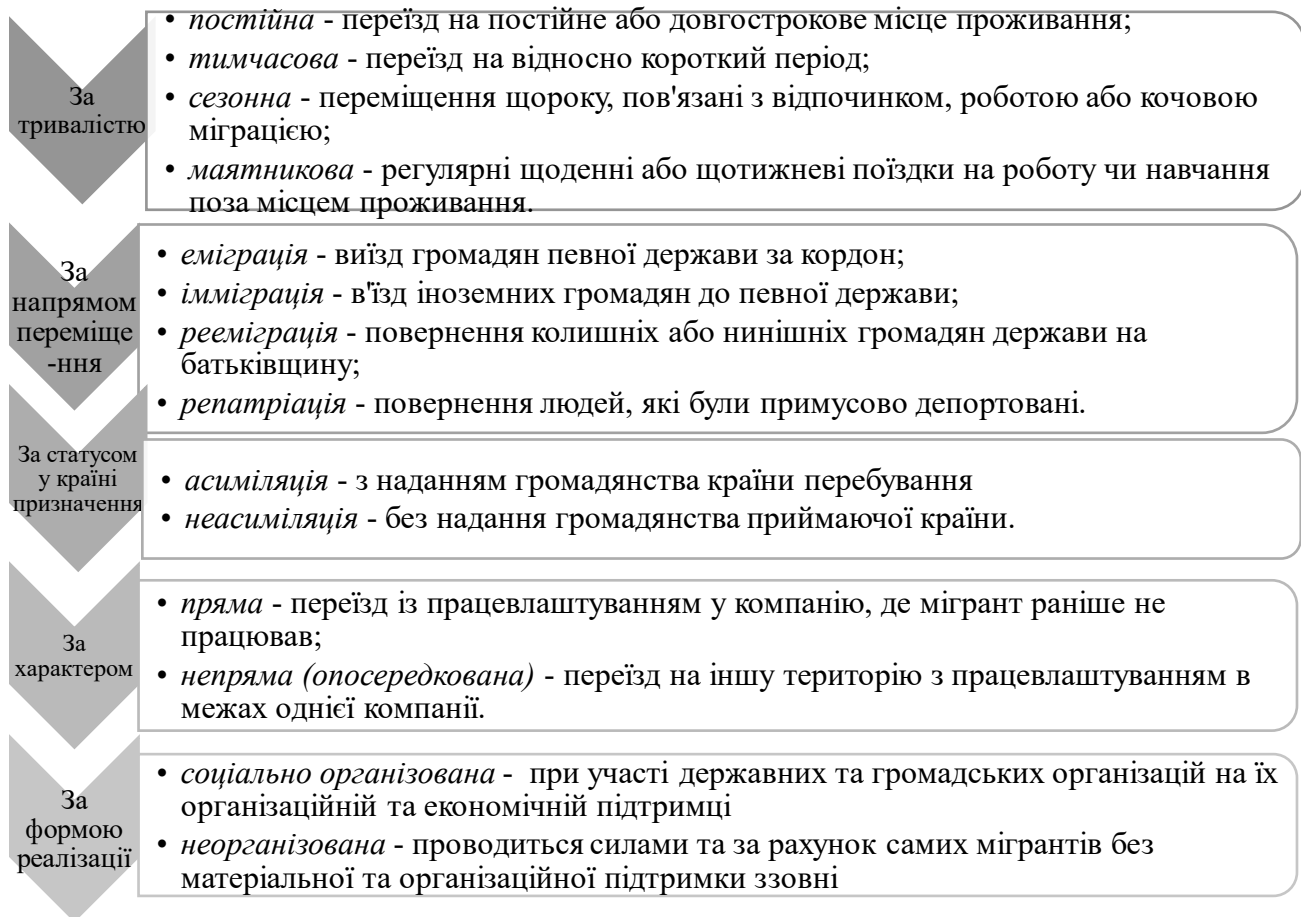
В більшості випадків при аналізі міграційних процесів, переміщення окремих категорій мігрантів досліджується окремо, через те, що втрати та вигоди для окремої країни відрізняються в залежності від кваліфікації трудового мігранта. У своєму дослідженні З.Бараник виділяє такі типи мігрантів, залежно від рівня їх професійної кваліфікації [6]:

- низькокваліфіковані мігранти – це робітники, які мають загальну або початкову середню освіту, незначну професійну підготовку, вони здатні виконувати тільки роботи відповідно до встановленого інструктажу;
- кваліфіковані мігранти – особи, які в більшості випадків мають середню технічну або неповну вищу освіту, проте не мають можливості, або достатніх навичок або бажання працевлаштуватися в країні де вони проживають на постійній основі, здатні виконувати працю у соціальній та будівельній сферах ,як розумову так і фізичну.
- високоосвічені мігранти – мають переважно вищу освіту, або ступінь магістра, або кандидата наук, мають значний досвід роботи у певній галузі, посідають провідні посади, здатні виконувати висококваліфіковану роботу у різних сферах, міграція, пов'язана з незадоволенням фахівців рівнем матеріально-технічного та інформаційного забезпечення їх професійної діяльності (при цьому переважно відбувається зміна місця роботи, але не

спеціальності, бо мігрантів приваблює не сама можливість отримати роботу, а дістати кращі умови для праці та більшу заробітну плату);

- інтелектуальні мігранти – це міграція вчених, викладачів університетів, співробітників науково-дослідних інститутів, що працюють переважно за спеціальністю на основі короткотермінових чи довготермінових контрактів в країнах імміграції, де отримують кращі умови праці і вищу зарплатню, ніж на батьківщині.

Виділяють такі види трудової міграції в залежності від класифікаційних критеріїв (Рис. 1.1).

Рис. 1.1 Види трудової міграції

Найскладніше для трудового мігранта - це переїзд на постійній основі, оскільки в цьому випадку людина повинна адаптуватися до нових умов життя та праці, порівняно з мігрантами, які здійснюють сезонну або маятникову міграцію. Тимчасові переміщення теж можуть бути вагомим навантаженням на організм людини, тому що доводиться проводити деякий відсоток особистого часу в

дорозі. Однак відсутність необхідності змінювати умови життя, житло та соціальні зв'язки є безсумнівною перевагою даного виду міграції.

Стає все більш помітною формою опосередкована міграція, така міграція означає переміщення працівників у межах транснаціональних корпорацій, де територіальна мобільність використовується як одна зі складових менеджменту персоналу. Розширення функціонування ТНК призводить до значного збільшення обсягів переміщення керівництва та професіоналів компаній, міграція яких зазвичай відбувається без перешкод з боку урядів країн, куди вони прибувають, оскільки від цих осіб очікується значний внесок у економічний розвиток країни. Колективна міграція також досить поширена серед транснаціональних корпорацій, коли змінюється місце розташування виробництва компанії, за якого підприємству, щоб уникнути витрат на навчання персоналу в новій країні проживання, краще платити за переїзд власних кваліфікованих робітників [8].

На запрошення іноземних роботодавців за допомогою організацій, що займаються посередницькою діяльністю з працевлаштування осіб за кордоном (враховуючи туристичні агенції), відбувається соціально організована міграція робочої сили.

Неорганізована міграція здійснюється через осіб, які раніше виїжджали на роботу, за наполяганням родичів та знайомих у приймаючій країні, за допомогою самостійного пошуку роботи за кордоном.

Під час офіційної міграції працівник перетинає кордон приймаючої країни легально, має дозвіл на в'їзд та працевлаштування. У разі неофіційної міграції переміщення здійснюється без дозволу компетентних органів або на підставі підроблених документів, поза пунктами пропуску або з приховуванням від прикордонного контролю. Нелегальна міграція та торгівля людьми є найнебезпечнішими формами переміщення населення, що загрожують безпеці переміщених осіб і держави в цілому, головним чином тому що спричиняє розповсюдження хвороб та збільшення кількості злочинів. Науковці розділяють країни світу на три основні групи, стосовно походження мігрантів.

- Перша група включає країни-донори, що є джерелом міграційних потоків, легальних та нелегальних мігрантів, біженців, трудових мігрантів та шукачів притулку тощо.
- До другої групи відносять країни з високим рівнем соціально-економічного розвитку і матеріального достатку. Перш за все, це країни Європейського Союзу, США, Австралія, Японія, Канада тощо, які в наукових джерелах називають реципієнтами, тобто країни, що переважно приймають мігрантів різних категорій, не спричиняючись до виникнення таких осіб на своїй території [9].
- Третя група – це країни, що одночасно можуть кваліфікуватися і як реципієнти для менш заможних країн і, як постачальники трудових мігрантів для розвинутих країн [9].

Наразі розподіл на країни донори і країни-реципієнти є переважно умовний, оскільки як високорозвинені країни виступають джерелом трудових мігрантів, так і в низькорозвинені країни мігрують спеціалісти та менеджмент транснаціональних корпорацій, що відкривають на території третіх країн свої виробництва.

Фактори, що спричиняють трудову міграцію, доцільно поділити на:

- Політико-правові та адміністративні (правові норми та режими, адміністративні заходи, правила і процедури);
- Геополітичні (геополітичне положення, міждержавні договори та домовленості, транскордонне співробітництво, місце держави (іншої територіальної одиниці) у глобальному просторі);
- Інституційно-інформаційні (суб'єкти забезпечення функціонування та регулювання ринку, організаційна та інформаційна підтримка, статистичне забезпечення);
- Економічні (рівень життя населення, свобода підприємництва, економічні бар'єри, пільги, компенсації, податки, валютно-фінансові інструменти, економічна інфраструктура);

- Соціально-захисні (соціально-трудова гарантії для населення, соціальні програми, соціальна інфраструктура);
- Культурно-історичні та етнодемографічні (історичний досвід, традиції, релігія, етнодемографічні особливості).

Політико-правові та адміністративні чинники включають закони, та інші нормативно-правові акти і адміністративні заходи, що регулюють міграційні відносини, формують пріоритети міграційної політики і міжнародного співробітництва.

Геополітичні чинники, що впливають на міграційні процеси слід враховувати: багатосторонні міжнародні договори з питань праці й соціального захисту трудових мігрантів та забезпечення їх виконання; міждержавні та міжурядові договори про працевлаштування мігрантів; програми допомоги з працевлаштування реемігрантів; угоди щодо участі прикордонних регіонів держав у питаннях розвитку прикордонних міграцій та взаємного регулювання зайнятості громадян, що працюють за межами країни; угоди та домовленості щодо візового режиму, умов перетину кордонів та перебування громадян на території інших держав.

Інституційно-інформаційні чинники формують структуру та рівень розвитку інституційного середовища для забезпечення міграційних відносин. До інституційної мережі належать, передусім, органи влади різних рівнів і профілю, приватні структури, громадські організації та міжнародні інституції, що надають міграційні послуги населенню або сприяють їх отриманню [9].

Окрім цього, слід враховувати розвиток місцевої економічної інфраструктури: наявність іноземних філій вітчизняних банків для сприяння полегшення переказів доходів мігрантів; роботу мережі туристичних агентств, хостелів та їх аналогів (реєстрація мігрантів), транспортної інфраструктури та ряд організованих і неорганізованих посередників; наявність послуг страхових компаній (медичне страхування мігрантів тощо), інвестиційних фондів.

Загальноекономічними чинниками є глобальна світова кон'юнктура та економічна ситуація в країні в цілому. У випадку з Україною – це дешева робоча

сила та географічна близькість регіонів, зокрема західних, до європейського бізнесу, спеціалізація національного ринку праці (відповідність пропонованої роботи закордоном кваліфікаційному рівню місцевого економічно активного населення), рівень безробіття, якості життя населення тощо [45].

Необхідно також виокремити несприятливі чинники такі як відсутність концептуальної основи функціонування міграційних процесів, закріпленої у відповідному програмно-цільовому документі, та чітких науково-методологічних засад оцінювання. Під час практичних досліджень доцільно проаналізувати вплив основних факторів і запропонувати шляхи вирішення проблем у процесі регулювання ринку, на базі доступної статистичної, соціологічної та іншої інформації.

Соціально-економічні наслідки міжнародної трудової міграції мають різні ефекти, вони можуть бути як позитивні, так і негативні, кожна держава сама оцінює наслідки для своєї країни, але ми можемо виділити основні, які притаманні багатьма країнам (табл. 1.1 та 1.2).

Країни реципієнти отримують вагому вигоду від міграції робочої сили, з таких причин: мігранти часто усувають критичні прогалини на ринку праці, створюють робочі місця як підприємці, сплачують податки та внески на соціальне страхування. Позитивний результат міграції кваліфікованих кадрів проявляється також у формі обміну знаннями, надходження капіталу, формування міжнародних професійних спільнот, що сприяє перетворенню проблеми відтоку кваліфікованих кадрів у явище поширення знань.

Залучення кваліфікованих кадрів підвищує конкурентоспроможність виробництва країни перебування шляхом впровадження досягнень науки і техніки, а у разі міграції робочої низької кваліфікації, може зменшити виробничі витрати. Залучення спеціалістів з-за кордону економить кошти на підготовці відповідних фахівців. Крім того, зростання населення приймаючої країни внаслідок міграційного зростання також призводить до збільшення внутрішнього попиту на товари та послуги в країні-реципієнті.

Таблиця 1.1

Зовнішні ефекти міжнародної міграції робочої сили в економіці країни-реципієнта робочої сили

Позитивні	Негативні
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Збільшення кількості робочої сили в економіці, збільшення обсягів виробництва, внутрішнього ринку ,за рахунок збільшення доходів; ➤ Додатковий приплив інтелектуального капіталу та знань в економіку; ➤ згладжування структурних диспропорцій на ринку праці; ➤ покращення вікової структури робочої сили у короткотерміновій і довготерміновій перспективах; ➤ підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок нижчої вартості праці мігрантів якщо порівнювати з місцевими працівниками; ➤ економія на пенсіях та інших соціальних виплатах; ➤ економія на навчанні, у разі найму кваліфікованих працівників. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Збільшення бюджетного навантаження за рахунок додаткових соціальних витрат головним чином у разі постійної міграції, міграції сімей; ➤ зростання безробіття серед резидентів; ➤ зростання тіньового сектору економіки; ➤ додаткові витрати для нейтралізацію посилення соціального напруження та криміналізації ,головним чином у випадку нелегальної міграції). ➤ втрати капіталу через грошові перекази мігрантів на батьківщину.

Слід зазначити негативний вплив міграції, деякі мігранти залишаються одними з найбільш вразливих у суспільстві. Значне зростання міграції може призвести до зростання безробіття серед громадян країни перебування, загострення конфліктів на расовій, національній та релігійній основі, внаслідок грошових переказів мігрантів відбувається відтік капіталу з країни.

Країни донори робочої сили отримують вигоду від міжнародної трудової міграції у вигляді зменшення безробіття, надходження іноземної валюти внаслідок грошових переказів мігрантів та податків з діяльності посередницьких фірм, що в свою чергу пропонують послуги з пошуку місця роботи за кордоном.

Таблиця 1.2

Зовнішні ефекти міжнародної міграції робочої сили в економіці країни-донора робочої сили

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Зменшення напруженості на місцевому ринку праці; ➤ інвестиції потенційних мігрантів у освіту; ➤ зниження рівня безробіття і, або збільшення заробітної плати; ➤ зменшення бюджетного навантаження через допомогу по безробіттю та інших видатків бюджету (освіта, охорона здоров'я); ➤ зростання доходів домогосподарств за рахунок трансфертів мігрантів; ➤ попит на внутрішньому ринку товарів і послуг за допомогою трансфертів; ➤ інвестиції родин мігрантів за рахунок трансфертів; ➤ можливість повернення на батьківщину робітників, які безкоштовно «в деяких випадках», здобули досвід та кваліфікаційну освіту за кордоном; ➤ зниження рівня бідності населення. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Відтік кваліфікованих кадрів, або як ще говорять «відтік мізків», наслідок – Технологічний спад; зменшення Внутрішнього валового продукту; ➤ за великої переваги зовнішніх трансфертів, імовірно зростання інфляції; ➤ скорочення робочої сили на тривалий час.

Відтік кваліфікованих кадрів не тільки призводить до втрат від інвестицій у людський капітал країни-донора, але також додає до зростання відмінностей у технологічному розвитку країн [4]. Як правило, менш розвинені країни, за відсутності власних технологій, купують ці товари у більш розвинених країн, при цьому продукція, що була виготовлена на основі придбаної технології, може бути конкурентоспроможною як на національному ринку країни, яка її придбала, так і на ринках ще менш розвинених країн. Під час виробництва за придбаною технологією відповідні товари стають технологічно застарілими та неконкурентоспроможними для країни-продавця, оскільки в цей час з'являються нові розробки. Відповідно, вчені та висококваліфіковані спеціалісти мігрують до тих країн, де створюються та впроваджуються нові технології, тоді як країни-донори залишаються в статусі споживачів продукції, не маючи змоги наздогнати високорозвинені країни за рівнем їх технологічного розвитку.

Тому розумно зробити висновок, що поділ ознак міжнародної міграції дозволяє виділити дві ключові риси, властиві міжнародній міграції робочої сили, які відрізняють її від інших форм руху населення: продаж робочої сили у країні в'їзду та перетин кордону, інші особливості не характерні для міжнародної трудової міграції.

Міжнародна трудова міграція має позитивний зовнішній ефект на світове виробництво, тому що в більшості випадків вона призводить до перерозподілу робочої сили від країн із низьким значенням граничної продуктивності праці до країн із високим рівнем цього показника, тому міжнародна трудова міграція позитивно впливає на світовий ВВП.

Для країн-донорів та країн-отримувачів робочої сили міжнародна міграція робочої сили створює ряд зовнішніх позитивних та негативних ефектів, співвідношення яких залежить від характеристик міжнародної трудової міграції, макроекономічних умов у конкретних країнах.

1.2 Основні етапи розвитку міжнародної міграції робочої сили

У сучасних міжнародних економічних відносинах, з усіх видів міграції населення, набула поширення міжнародна трудова міграція, отже розглянемо її більш детально. Міжнародна міграція робочої сили (трудова міграція) - це переміщення населення (найманих працівників) через кордони в пошуках роботи (вступ у трудові відносини з роботодавцями в інших країнах) [86].

З часів торгівлі рабами, тобто з середини XV ст., пов'язаної з колоніальними завоюваннями європейців, відбувається початок міжнародної міграції робочої сили. Саме у той час, міжнародний ринок праці почав формуватися і дефіцит робочої сили в деяких країнах компенсувався ввозом рабів з колоній.

Так, із середини XVI ст. британськими, португальськими, французькими морськими судами була налагоджена постійна доставка дешевої африканської робочої сили в Новий Світ – Бразилію, країни Карибського басейну, у Північну Америку – для роботи на плантаціях, в той же час португальські моряки

перевозили в Європу африканських рабів для роботи в домогосподарствах) [15]. Як вважається за кілька сторіч, з Африки було вивезено близько 15 млн осіб. Оскільки умови поїздок через океан були надто суворими, багато хто з них навіть не добрався до місця. З тих, хто дістався східного узбережжя Атлантики, половина загинула там протягом перших п'яти років експлуатації. Однак, навіть у нелюдських умовах жорстокого поводження рабовласників, було багато і тих хто виживав. Сьогодні, у наш час, понад 40 млн осіб у країнах Північної і Південної Америки, а також у державах Карибського басейну є нащадками африканських рабів.

Торгівля рабами, безсумнівно, стала умовою виникнення і формування одного з найбільших в історії людства міжконтинентального міграційного потоку, але чи мала тут місце трудова міграція, виходячи з її сучасного розуміння, тобто міжнародна міграція з метою продажу своєї робочої сили в країні призначення? В епоху работоргівлі не існувало таких обов'язкових критеріїв міжнародної трудової міграції, таких як добровільність і взаємність, тоді як економічна мотивація, хоч і існувала, але діяла не як особистий спонукальний мотив мігранта, а біла виражена у формі прагнення работоргівця до наживи.

З початку ХІХ ст. в Азії з'явилася контрактна система залучення іноземних працівників. За формальними ознаками ця форма міжнародної трудової міграції в набагато більшій мірі, чим праця рабів, відповідає сучасному уявленню про трудову міграцію, хоча по суті робота за трудовими договорами в той час часто не відрізнялася від рабства). Контрактні працівники, що вербувалися в основному з Китаю й Індії, одержали назву «кулі» (лантухи), і дотепер це слово має принизливий смисл і означає людину, що піддається важкій експлуатації [90]

Такі українські вчені як Ю. Г. Козак, Ю. В. Макогон і Д. Г. Лук'яненко виокремлюють чотири етапи (хвилі) міжнародного переміщення трудових ресурсів:

І етап міжнародної міграції безпосередньо пов'язаний з промисловою революцією та створенням технологічного методу виробництва, заснованого на

машинних роботах, який проводився в Європі в останній третині XVIII - середині XIXст.. Наслідком цієї революції було те, що накопичення капіталу супроводжувалось зростанням його органічної структури. Останнє призвело до появи "відносного перенаселення", що призвело до масових міграцій з Європи до Північної Америки, Австралії і Нової Зеландії. Цим було започатковано формування світового ринку праці. Формування світового ринку праці сприяло економічному розвитку в країнах імміграції, оскільки задовольняло гостру потребу цих країн у трудових ресурсах в умовах високих темпів накопичення капіталу і відсутності резервів залучення робочої сили, а також колонізації малозаселених районів землі і втягуванню в систему світового господарства нових країн) [79]. Відбувалося масове переміщення людей і навіть цілих націй, але вони також були зумовлені військовими, політичними та етнічними факторами, особливо в умовах рабства.

II етап міжнародного переміщення трудових ресурсів охоплює період з 80-х років XIX ст. до Першої світової війни. В даний період значно зростають масштаби накопичення капіталу. З Європи в Америку в цей період емігрувало майже 20 млн осіб) [3]. В розвинутих країнах таких як США, Велика Британія та інші, високий рівень концентрації виробництва і капіталу завдає підвищений попит на додаткову робочу силу, стимулює імміграцію з менш розвинутих, відсталих країн. За цих обставин змінюється структура та кваліфікаційний склад мігрантів і тому на початку XX ст. основна частина мігрантів становила некваліфікована робоча сила .

III етап розвитку міжнародної міграції охоплює період між двома світовими війнами. За цей період емігрувало до 9 мільйонів людей. На нижчому етапі розвитку капіталізму робоча сила здебільшого переміщується капіталом (з розвинутих у слаборозвинені країни), а на більш високому етапі основні міграційні потоки з слаборозвинених країн переходять у високорозвинені. Особливістю цього етапу є зменшення кількості міжнародних трудових мігрантів, включаючи міжконтинентальну міграцію та рееміграцію з класичної країни іммігрантів - США, через наступні причини:

1) наслідки світової економічної кризи 1929-1933 років;

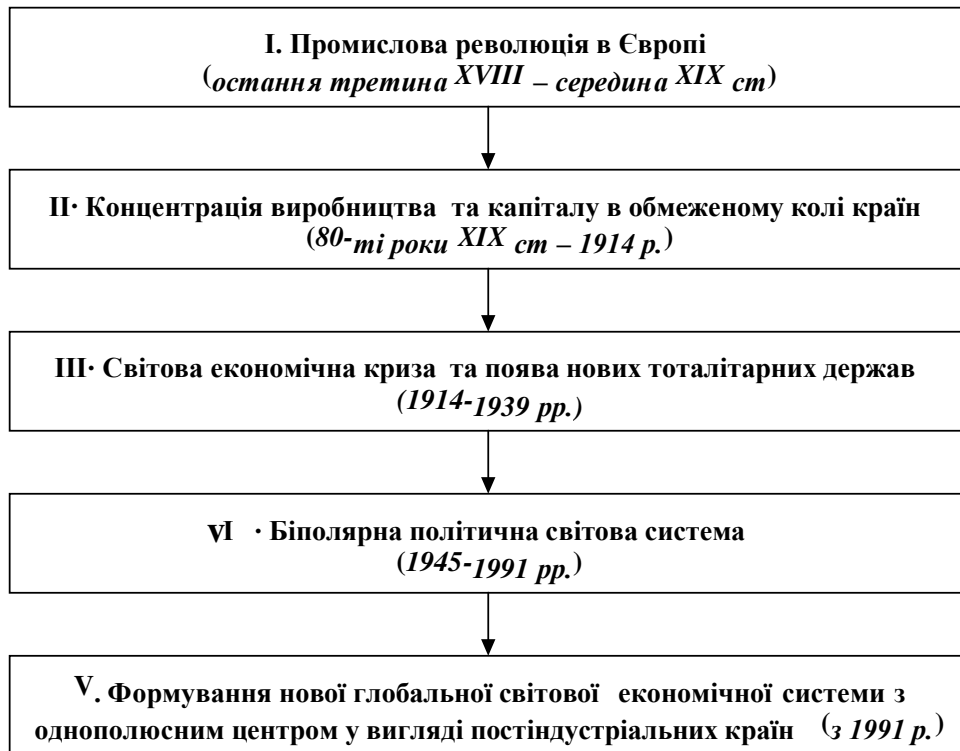
2) закрито-тоталітарний характер розвитку СРСР, який виключав себе з кола емігрантських країн робочої сили.

IV розвитку міжнародної міграції робочої сили розпочався після Другої світової війни до 90-х років.

V етап розвитку міжнародної міграції робочої сили розпочався після Другої світової війни і триває понині. Цей етап є результатом перерозподілу територій багатьох країн, розвитку науково-технічного прогресу, монополізації міжнародних ринків праці та капіталу, процесів інтернаціоналізації та інтеграції. Його основні характеристики: формування біполярної політичної системи, зростання внутрішньоконтинентальної міграції, особливо в Європі та Африці; зростаючий попит на сучасне виробництво висококваліфікованих кадрів, поява нового типу трудової міграції, що називається «відпливом інтелекту», посилення національних та міжнародних механізмів регулювання трудової міграції [39].

На сьогодні для України, як і для світу в цілому, розроблені такі напрямки міжнародної трудової міграції [6]:

- міграція з країн, що розвиваються, до індустріальних країн світу;
- міграція в межах промислово розвинутих країн;
- міграція робочої сили між країнами, що розвиваються;
- міграція наукових працівників та кваліфікованих фахівців з промислово розвинутих країн до країн, що розвиваються;
- міграція з колишніх соціалістичних країн до розвинутих країн;
- міграція робочої сили в межах колишнього СРСР.

Рис. 1.2 Головні етапи міжнародної трудової міграції

В Україні історичний аналіз показує, що відсутні точні статистичні дані про масштаби міграційних процесів наприкінці XIX - на початку XX століть. Однак окремі дані в архівах про міграційні рухи до Першої світової війни збереглися, у 1890-1913рр. 800-900 тис. осіб емігрувало із західноукраїнських земель за океан, а для сезонних робіт лише до Пруссії в 1907-1912 роках щорічно виїжджає до 76 тис. мігрантів. Деякі дослідники вважали, що в 1890-1900рр. 27% природного приросту населення емігрувало з Галичини, а в 1900-1918рр. - 35%.

Масові міграційні процеси продовжувалися у період між двома світовими війнами, до Першої світової війни міграція посилилася з початком економічного відновлення, але була перервана війною, Велика депресія та Друга світова війна значно зменшили міграцію, але після Другої світової війни потік мігрантів знову почав збільшуватися з наступних причин: сформувався постійний потік висококваліфікованих фахівців до США та Канади; після повстання (1956) були потоки біженців з Угорщини, В'єтнаму (1975) та Куби (1980); еміграція з колишніх соціалістичних країн після розпаду колишнього СРСР та припинення дії Варшавського договору; з моменту створення ЄС та інших економічних

асоціацій вільний рух робочої сили між країнами став необхідною умовою нормального функціонування світової економіки. [55].

Отже, слід зазначити, що основні фази, або як ще їх називають хвилі міжнародної трудової міграції пов'язані з суттєвими змінами розвитку НТП, з перерозподілом територій та ресурсів, упродовж усієї історії людства, міграційні процеси завжди відігравали та будуть відігравати значну роль у суспільному розвитку

1.3. Регулювання міжнародних міграційних процесів

Регулювання основних процесів зовнішньої трудової міграції може відбуватися за допомогою державних важелів впливу і через ринкові механізми. Останніми роками активно беруть участь у вирішенні проблем, пов'язаних з міжнародною трудовою міграцією недержавні організації яким слід приділити особливу увагу, включаючи громадські організації, кредитні спілки, профспілки та благодійні фонди.

Через формування попиту та пропозиції на робочу силу відповідного рівня професійної кваліфікації та з певним рівнем оплати праці, відбувається ринкове регулювання міграції персоналу. Інтереси роботодавців, зацікавлених у зменшенні видатків на фонд оплати праці, а також соціальне забезпечення працівників. виступають на першому місці. Необхідність державного регулювання полягає в тому, що ринок праці не в змозі самостійно контролювати обсяги переміщення трудових мігрантів, низькокваліфікованих робітників та захищати зацікавлені сторони, які працюють за кордоном. Функції міждержавного розподілу робочої сили виконують органи виконавчої влади. Міжнародна організація праці, Міжнародна організація з міграції, Всесвітня організація охорони здоров'я, ЮНЕСКО тощо - спеціально створені міжнародні організації, які вивчають та регулюють окремі аспекти міграційних процесів.

Державне регулювання зовнішньою трудовою міграцією доцільно визначати, як складову державного регулювання економіки, її соціально-

економічного напрямку, в контексті демографії і зайнятості населення із врахуванням впливу правового регулювання та основних і конкретних функцій державного управління [51, с. 8].

Під впливом чотирьох основних груп факторів формується стратегічний курс міграційної політики будь-якої країни:

- Перша група представляє внутрішні потреби держави, що охоплюють демографічну, національну, соціально-економічну сфери, які безпосередньо пов'язані з питаннями територіальної цілісності й політичної безпеки держави;
- Друга група пов'язана з конкретними установками правлячої еліти на подальший розвиток країни, які застосовуються на практиці при формуванні політико-правового режиму в галузі міграції населення;
- Третя група факторів відображає міжнародну ситуацію в цілому, політичну, соціально-економічну та військову ситуацію в прикордонних регіонах суміжних держав зокрема;
- Четверта група факторів представляє природні й техногенні катаклізми, але ця група, як правило, недостатньо впливає на стратегію міграційного курсу країни з причини тимчасовості цих явищ.

Вплив держав на процес міграції відбувається у формі захисту їх прав і свобод, та регулювання кількісного та якісного складу мігрантів. Вагомим елементом державної міграційної політики є встановлення правового статусу робочих-мігрантів, що визначає їх соціально-економічні, трудові та інші права, закріплені міжнародними угодами і національним законодавством.

Розрізняють пряме та опосередковане державне регулювання міжнародної міграції кваліфікованих кадрів.

Прямий вплив на обсяги та напрями міграційних потоків визначають як політику штучного стримування, при якій держава вживає жорсткі заходи щодо обмеження виїзду чи в'їзду населення, ускладнює процедуру отримання дозвільних документів на перетин кордону, обмежує діяльність фірм-посередників з працевлаштування за кордоном [1, с. 55]. Майже будь-яка

заборона виїзду з країни найчастіше сприймається населенням, як обмеження конституційного права на свободу пересування, та зустрічає протест у вигляді збільшення числа нелегальних мігрантів.

Опосередкований вплив на міграційні процеси здійснюється у формі прихованої політики стримування, та включає заходи спрямовані на покращення рівня життя, та умов праці в країні перебування населення з метою вирішення проблеми відтоку персоналу. За задовільного рівня заробітної плати, соціального захисту, професійних та кар'єрних можливостей зростання, працівники рідше розглядають пропозиції щодо роботи за кордоном. Вдала реалізація політики прихованого стримування вимагає більших витрат часу та фінансових ресурсів, але це дозволяє зменшити відтік працівників у довгостроковій перспективі та залучити іноземних кваліфікованих фахівців.

Дослідники наголошують на внутрішні та зовнішні аспекти регулювання міжнародної трудової міграції. На думку О. В. Кислициної: «до внутрішнього аспекту відносяться: адаптація режиму в'їзду/виїзду до міжнародних стандартів, диференціація міграційних потоків відповідно до економічних настанов, удосконалення системи «фільтрів» в управлінні міграційними потоками, підвищення ефективності політики щодо адаптації мігрантів у суспільстві, створення загальноекономічних основ регулювання трудової міграції» [29, с. 63].

Зовнішній тобто міжнародний аспект включає участь в удосконаленні міжнародного міграційного законодавства, поглиблення міжнародного співробітництва і розширення його сфер дії, посилення взаємодії до співпраці з міжнародними організаціями, участь у формуванні міжнародної системи координації та обміну інформацією, реалізація спільних заходів і діяльності за кордоном.

Існують односторонні, двосторонні і багатосторонні норми щодо регулювання міграційних потоків: односторонні що виходять з власних інтересів і без обов'язкової координації з іншими державами; двосторонні визначаються на основі двосторонніх міждержавних угод; багатосторонні - при підписанні

міжнародних угод, конвенцій на глобальному рівні, а також на угодах, які приймаються в межах окремих інтеграційних груп.

Після проголошення незалежності у 1990 році важливо зазначити, що міграційна політика України тільки почала своє формування. "Декларацію про державний суверенітет" можна вважати першим нормативним документом щодо побудови міграційної політики, в главі IV якої зазначено, що держава регулює імміграційні процеси, а також вживає заходи щодо охорони та захисту інтересів громадян які перебувають за кордоном. Міністерство України в справах національних та міграційних процесів було створено у 1996 році, серед завдань якого було створення та подальша розробка державної міграційної політики, роботи з репатріації примусово переміщеного населення, підтримка зв'язків з діаспорою.

Положення прийняте 26 червня 1996 року Конституції України було покладено в основу міграційної політики України. У статтях 25, 26, 33, 92 Конституції України містяться гарантії захисту громадян, які перебувають за кордоном, також ідеться про рівність прав і свобод для громадян України та іноземців, що перебувають на території України, гарантується право громадян вільно залишати територію України та повертатися до неї; визначено, що виключно законами України визначаються принципи регулювання міграційних процесів [37].

Міграційна політика України розвивається паралельно з розвитком міжнародного співробітництва в цій сфері. У 1996 році Україна отримала статус країни-спостерігача при Міжнародній організації з міграції (МОМ) і відкрила представництво організації, в 2001 році Україна звернулась із запитом про надання їй статусу країни-члена МОМ і у 2002 році Парламент України ратифікував статут організації. Наразі представництво МОМ в Україні надає допомогу внутрішньо переміщеним особам і людям, які зазнали наслідків конфлікту, протидіє торгівлі людьми, надає допомогу Уряду у протидії нерегульованій міграції та покращенні системи управління міграційними процесами, а також розробляє політику в галузі охорони здоров'я, яка

враховувала б мігрантів [40]. Наразі основу міграційного законодавства України становить Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» [66] та Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року» [90].

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретичних основ міжнародної міграції дозволило встановити, що з широкої точки зору, трудову міграцію визначають як сукупність усіх форм територіального переміщення населення, пов'язаних із зайнятістю в іншій країні. Вузьке тлумачення зводиться до поселення жителів однієї країни на територію іншої, що супроводжується їх подальшим працевлаштуванням.

Як суспільне явище міграція включає в себе три параметри: зміну координат свого місцезнаходження (фактор мобільності); наміри покращити свій матеріальний і соціальний стан (фактор потреби); намагання мігранта оселитися на новому місці і вважати його своїм «другим домом» (фактор стабільності).

Дозволило упорядкувати класифікаційні критерії міграції, завдяки дослідженню видів міграції за термінами, напрямом переміщення, характером, формами реалізації та ступенем легальності. Стає все більш помітною формою опосередкована міграція, така міграція означає переміщення працівників у межах транснаціональних корпорацій, де територіальна мобільність використовується як одна зі складових менеджменту персоналу.

Встановлено, що чинники, що зумовлюють трудову міграцію, за джерелом виникнення можна поділити на політико-правові та адміністративні, геополітичні, економічні, соціально-захисні, та культурно-історичні.

Поєднуються позитивні та негативні наслідки міграції кваліфікованих кадрів у сферах відносин. Було встановлено, що країни виїзду та країни прибуття кваліфікованих робітників-мігрантів мають як вигоди, так і втрати внаслідок міграції. Позитивний ефект від міграції кваліфікованих кадрів полягає у формі обміну знаннями, формування міжнародних професійних спільнот, надходження

капіталу, підвищення конкурентоспроможності країни прибуття та зменшення напруженості на ринку праці країни виїзду; негативний у виїзду трудових мігрантів, зростаючому розриві в технологічному розвитку країн, втраті інтелектуального капіталу, небезпеці соціальних конфліктів та втраті національної ідентичності.

"Декларацію про державний суверенітет" можна вважати першим нормативним документом щодо побудови міграційної політики, в главі IV якої зазначено, що держава регулює міграційні процеси, а також вживає заходи щодо охорони та захисту інтересів громадян які перебувають за кордоном.

Аналіз змісту напрямів регулювання процесів зовнішньої трудової міграції, дав змогу виділити державні та ринкові важелі впливу, але особливу увагу слід громадським організаціям, профспілкам, благодійним фондам, кредитним спілкам, тощо, які останніми роками активно приділяють увагу у вирішенні проблем, пов'язаних з міжнародною трудовою міграцією.

З'ясовано, що під впливом чотирьох основних груп факторів формується стратегічний курс міграційної політики будь-якої країни

Доведено необхідність державного регулювання і вона полягає в тому, що ринок праці не в змозі самостійно контролювати обсяги переміщення трудових мігрантів, низькокваліфікованих робітників та захищати зацікавлені сторони, які працюють за кордоном. Функції міждержавного розподілу робочої сили виконують органи виконавчої влади. Міжнародна організація праці, Міжнародна організація з міграції, Всесвітня організація охорони здоров'я, ЮНЕСКО тощо - спеціально створені міжнародні організації, які вивчають та регулюють окремі аспекти міграційних процесів.

Незважаючи на більші витрати та тривалість, прихована обмежувальна політика, яка не обмежує право населення на вільне пересування та здійснюється шляхом покращення умов життя та праці в приймаючій країні, виявилася більш ефективною у запобіганні відтоку персоналу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

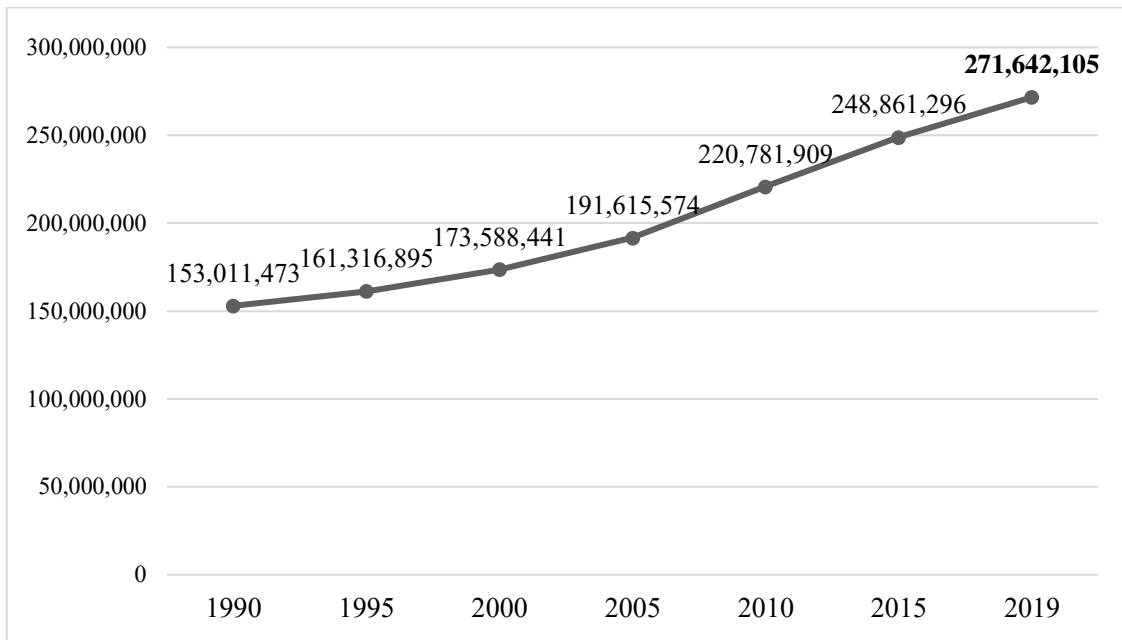
2.1. Аналіз міжнародних міграційних процесів

Становлення світового ринку праці є одним із проявів глобалізації, як процесу глобальної економічної, політичної та культурної інтеграції, який формується і функціонує завдяки міжнародній міграції робочої сили. Розвиток транспорту, зв'язку, уніфікація виробничих процесів та системи освіти, транснаціоналізація економічних систем як наслідок дають можливість узгоджувати попит та пропозицію на персонал незалежно від країни походження працівника. Демографічна криза в розвинутих країнах, для якої характерно скорочення кількості працездатного населення і збільшення людей похилого віку, потреба у висококваліфікованих працівниках для високотехнологічних виробництв, а також наявність великої кількості непрестижних робочих місць на які корінне населення влаштовується неохоче, а саме у сфері послуг, будівництві, охороні здоров'я, сільському господарстві тощо, зумовлюють потребу в залученні робочої сили ззовні.

Відповідно до цього, існує так звана теорія світового ринку праці, що пояснює феномен міжнародної міграції робочої сили на макрорівні. У змісті теорії стверджується: «глобальний ринок праці, без чітко визначених територіальних меж, формується і функціонує в результаті задоволення попиту і пропозиції на трудові ресурси в рамках всього світового господарства». Дж. Борхас зазначає: «так само, як національний ринок праці забезпечує робітників для фірм, світовий ринок праці розподіляє робочу силу між різними країнами». Світовий ринок праці визначає попит і пропозицію на іноземну робочу силу в різних країнах світу, формує відмінності в рівнях заробітної плати, а також

впливає на глобальну динаміку соціально-економічних, політичних та культурних процесів.

За оцінками ООН (Організація Об'єднаних Націй) обсяги міжнародної міграції продовжуватимуть зростати (рис.2.1). У 2019 році чисельність міжнародних мігрантів досягла 271 млн осіб, у 2015 році - 248 млн осіб, у 2010 році – 220 млн осіб. У період з 2000 по 2005 рік кількість міжнародних мігрантів зростала близько на 2 % на рік. Протягом 2005 – 2010 років, темпи приросту складав 3,0% за рік. У період 2010 – 2015 роках спостерігається сповільнення темпу приросту обсягів міжнародних мігрантів, показник був на рівні 2,5 % на рік, та 1,8 % на рік у період 2015 – 2019 роках відповідно.

Рис. 2.1 Обсяги міжнародної міграції за оцінками ООН, млн.осіб, 1990-2019 рр.

Прогнозні значення розраховані методом екстраполяції матимуть тенденцію к зростанню , на 2020-2022 рік складатимуть : 2020 рік – 310 млн.осіб, 2021 рік - 349 млн.осіб, 2022 рік – 393 млн.осіб.

Найбільшими реципієнтами трудової міграції виступають країни Азії (79,6 млн осіб) та країни Європи (77,9 млн осіб) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кількість міжнародних мігрантів за регіонами, млн осіб, 2000-2019рр.

Регіон	Прибуло		Вибуло		Сальдо	
	2000	2019	2000	2019	2000	2019
Азія	49,2	79,6	65,0	105,7	-15,8	-26,1
Європа	56,3	77,9	49,6	61,2	7,8	17,8
Північна Амер.	41,1	58,8	4,3	5,5	38,3	54,4
Африка	15,9	25,8	22,7	37,4	-7,9	-12,7
Латинська Америка та країни Кар.Бас.	7,7	10,6	25,9	38,8	-19,3	-29,3
Океанія	6,5	9,5	2,3	3,0	5,3	7,5

У період з 2000 по 2019 рік в Азію прибуло більше міжнародних мігрантів, ніж в інші регіони: було залучено близько 30 млн міжнародних мігрантів, що становить чистий приріст приблизно на 1,8 млн мігрантів на рік. Незважаючи на збільшення міграційних потоків, частка міжнародних мігрантів в Азії, Африці, Латинській Америці не перевищує 2 % від загальної кількості населення регіону, тоді як у Європі, Північній Америці та Океанії частка міжнародних мігрантів становить щонайменше 10 % від загальної кількості населення території.

Аналізуючи структуру міжнародних мігрантів за їх походженням слід зазначити, що за даними 2019 року з 271 млн міжнародних мігрантів у світі 105,7 млн народилися в Азії. Європа була другим регіоном походження мігрантів (61,2 млн осіб), за нею йде Латинська Америка (37,7 млн. осіб), та країни Карибського басейну, Африка (37,4 млн осіб). За країнами походження найбільше мігрантів у світі налічувалося з Індії (18 млн осіб), Мексики (14 млн осіб), Російської Федерації (12 млн осіб), Китаю (11 млн осіб), Бангладешу (8 млн осіб), Сирії (8 млн осіб), Пакистану та України (по 7 млн осіб) [50].

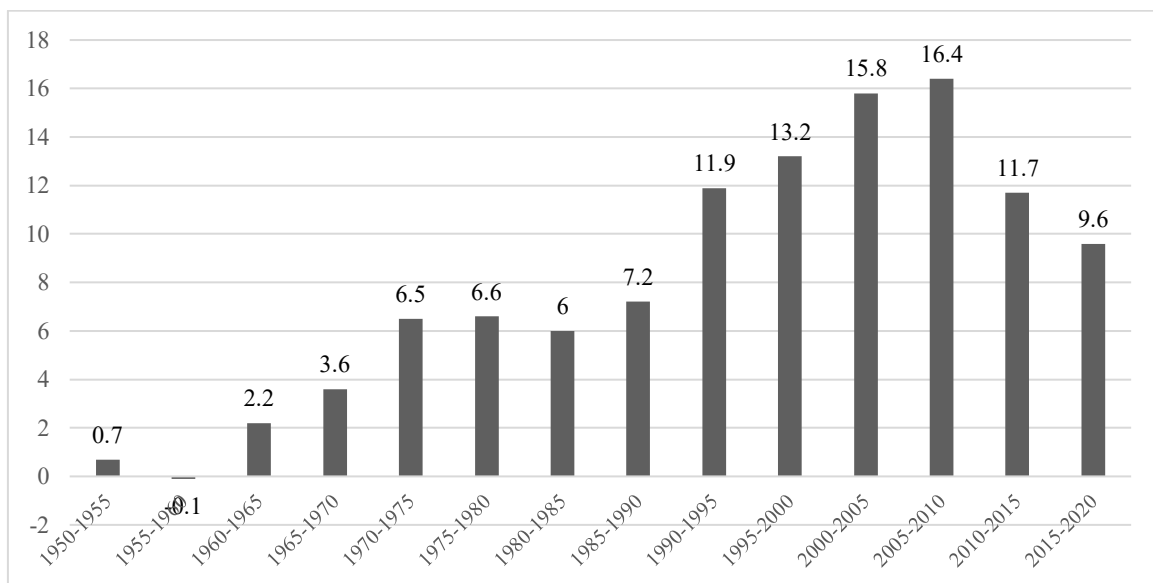
Для зіставлення структури статистичних сукупностей, порівняння фактичних і нормативних структур, для кількісної оцінки динамічних структурних змін можуть бути використані показники структурних відмінностей (табл.2.2). Величина обчислених показників структурних відмінностей свідчить про несуттєві зміни в структурі кількості міжнародних мігрантів за регіонами світу.

Таблиця 2.2

*Показники структурних зрушень обсягів міжнародних мігрантів в
регіонах світу, 200-2019рр.*

Категорія	Абсолютні структурні зрушення, в.п	Індекс розбіжностей, %	Інтегральний коефіцієнт Гатєва	Середня лінійна зміна часток двох структур, в.п	Середня квадратична зміна питомої ваги, в.п
Прибуло	7,06	3,53%	0,05	1,17	1,49
Вибуло	10,77	5,38%	0,02	1,79	2,64

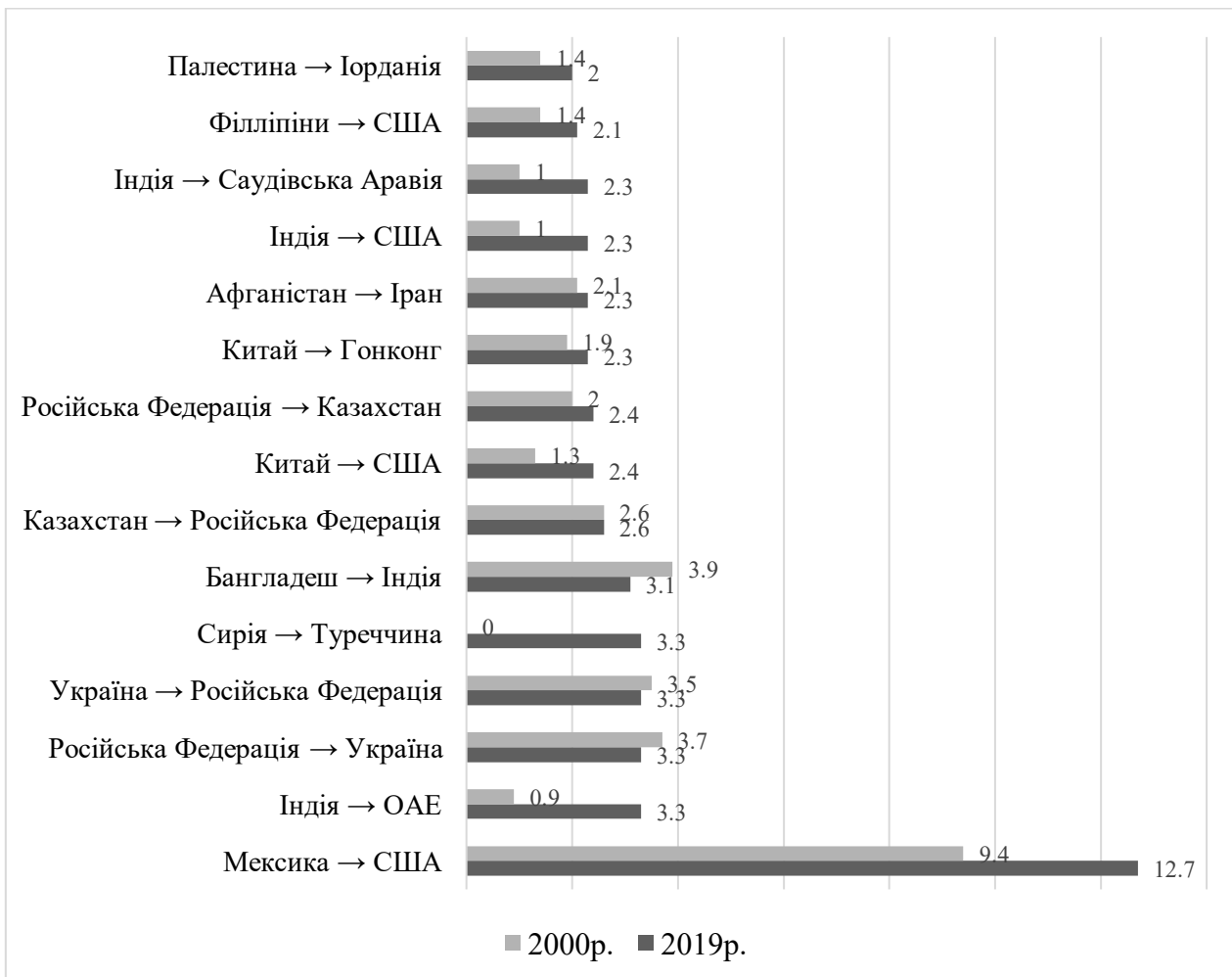
В 1950-ті роки основний напрямок міжнародних міграцій був не цілком очевидним, але після 1960р. переважання міграцій з Півдня на Північ і їх наростання стало очевидним (рис.2.2). За весь час з 1950 по 2020 року з Півдня на Північ перемістилося понад 100 млн осіб. Міграційний обмін між країнами Півдня також наростав, але зростання міграцій з Півдня на Північ відбувалося швидше.

Рис. 2.2 Чиста міграція з «Півдня» на «Північ» в 1950-2020 рр. за п'ятиріччя, млн. осіб

Порівняно з даними початку століття напрям руху міжнародних мігрантів помалу змінюється. Найбільший міграційний приріст відзначається між Африкою та Північною Америкою, у період з 2000 по 2019 роки середньорічний темп зростання кількості мігрантів з Африки в США та Канаді становив 5 % або 1,6 млн осіб на рік, в країнах Азії зростання кількості мігрантів з Африки становило в середньому 4,3 %. Серед міграційних коридорів слід приділити

увагу зростанню кількості мігрантів з Мексика - США і з Індія - ОАЕ (рис. 2.3), рух мігрантів між коридором Україна- Росія скоротився, порівнюючи з 2000 роком, проте і досі вважається одним з найбільших у світі.

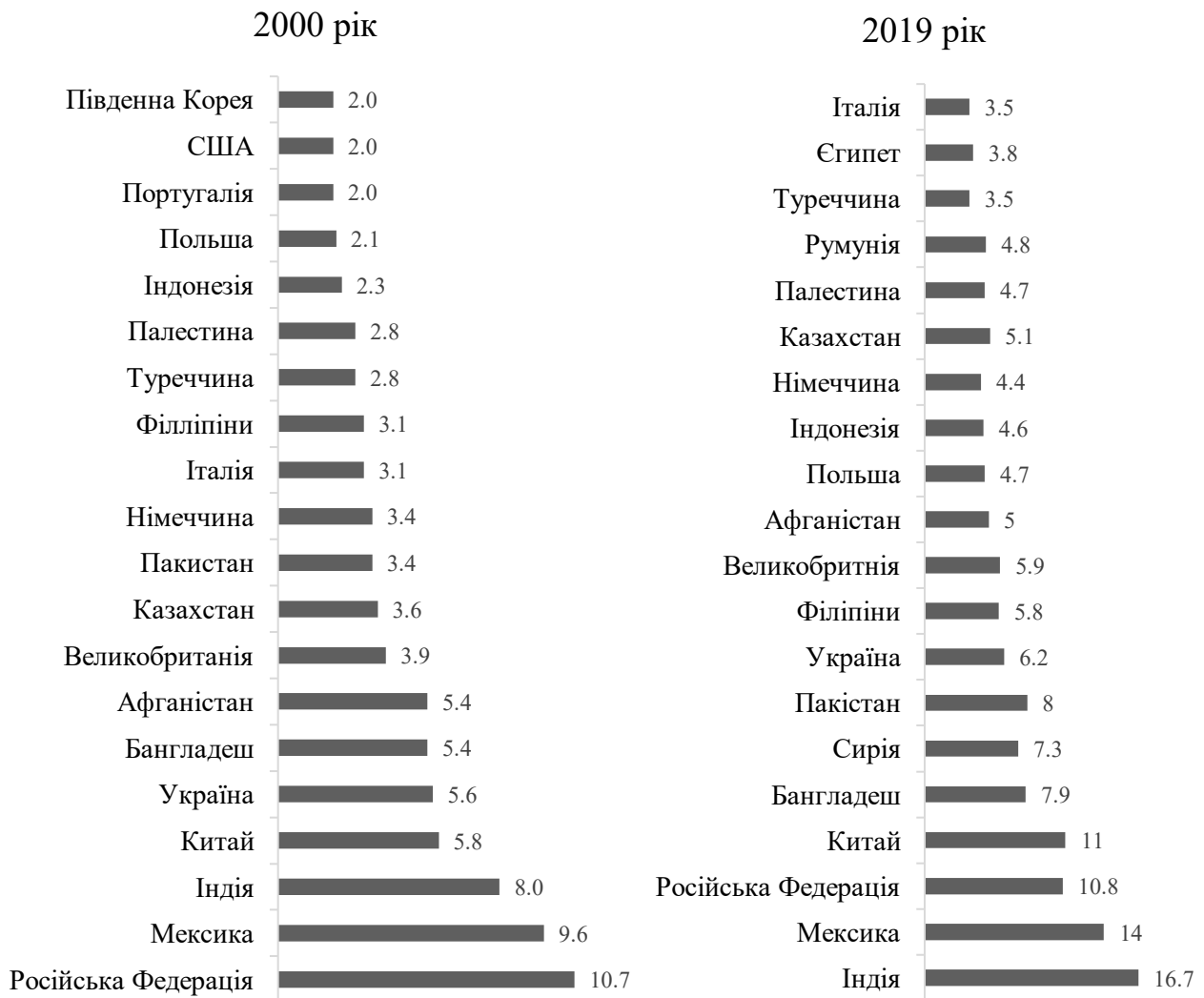

Рис. 2.3 Найбільші міграційні коридори у світі, млн. осіб, 2019 і 2000рр.

Основні потоки мігрантів формуються з відносно невеликої кількості країн світу через розрив у економічному розвитку країн. Двадцять найбільших країн походження мігрантів становлять майже половину (49 %) від усіх міжнародних мігрантів у світі, що свідчить про несприятливі умови життя в країнах, з яких відбувається відтік населення. В 2019 році найбільша кількість населення за кордоном перебувало з таких країн як: Мексика, Індія, Росія та Китай (рис. 2.4).

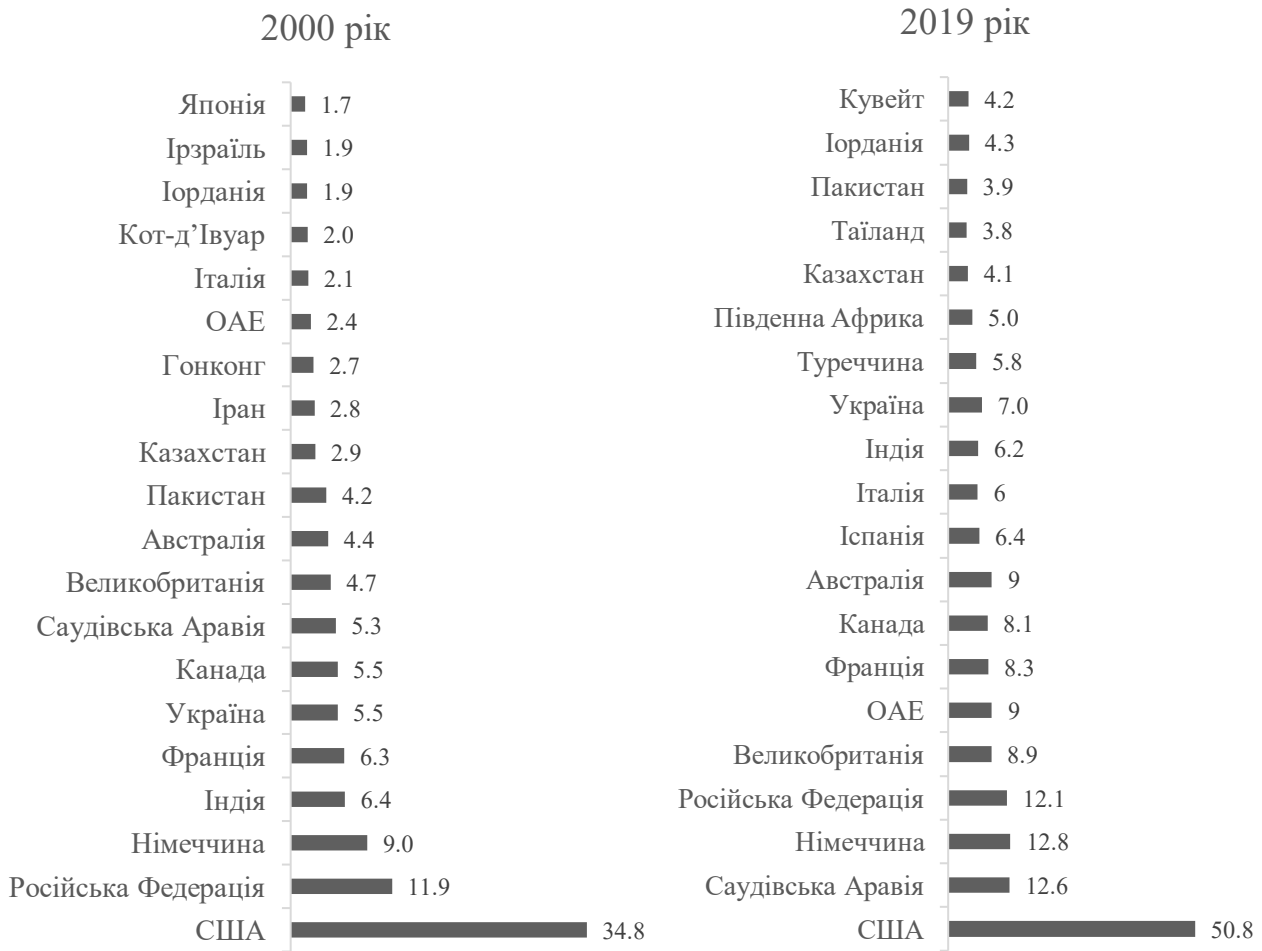
Найбільший приріст кількості емігрантів порівнюючи з 2000р. спостерігався в Індії (з 8 до 16,7 млн. осіб), Мексиці (з 9,6 до 14 млн осіб), Китаї (з 5,8 до 11 млн осіб). Серед нових країн до двадцятки лідерів у 2019р. за кількістю емігрантів потрапили Сирія, Румунія та Єгипет.

Рис. 2.4. 20 країн, з яких походить найбільша кількість міжнародних мігрантів, млн. осіб, 2000 та 2019рр.

Слід зазначити, що як і з країнами виїзду, основна кількість потоків мігрантів є досить обмеженою в країнах в'їзду. У 2019 році дві третини (68 %) всіх міжнародних мігрантів проживали лише у 20 країнах світу. Найбільша кількість міжнародних мігрантів (50,8 млн осіб) проживала в США, Саудівській Німеччині (12,8 млн.осіб), Саудівській Аравії (12,6 млн.осіб) та Російській Федерації, Великобританії (рис. 2.5), значно зросла частка міжнародних мігрантів у Саудівській Аравії, Великобританії та ОАЕ, порівняно з 2000 роком.

Рис. 2.5 20 країн, де перебуває найбільша кількість міжнародних мігрантів, млн. осіб, 2000 та 2019рр.

Головною тенденцією розвитку міграційних процесів в умовах глобалізації також є поступова зміна гендерної структури трудових мігрантів. З 1960-х років кількість жінок мігрантів не була нижчою за кількість мігрантів чоловіків. Раніше жінки мігрували як члени сім'ї, супроводжуючи чоловіків, зараз в більшості випадків вони виїжджають за кордон самостійно, завдяки загальній емансипації жінок, вдосконаленню рівня їхньої освіти та кваліфікації, розширенню пропозиції на ринку праці. З 2000 року за даними звіту ООН, частина жінок мігрантів за винятком Азії, зростає в усіх регіонах світу. Попри це, в середньому у світі перевищують чоловіки мігранти, частка жінок мігрантів скоротилася з 49,2 % у 2000 році, та до 48,4 % у 2019 році через суттєве збільшення приросту трудових мігрантів чоловіків у галузі нафтовидобування в країнах Східної Азії. Збільшення частки жінок мігрантів у країнах Європи з 51,7

% у 2000 році до 52,1 % у 2019 році і в країнах Північної Америки з 51,5 % до 52,5 % є результатом старіння мігрантів, що прибули кілька десятиліть років тому, та довшою тривалістю життя.

Незначними є зміни у середньому віці міжнародних мігрантів. Отже середній вік міжнародних мігрантів в 2019 році становив 39 років, 38 років у 2000 році відповідно. Доцільно відзначити, що в таких регіонах, як Азія, Латинська Америка та Океанія, середній вік міжнародних мігрантів зменшується.

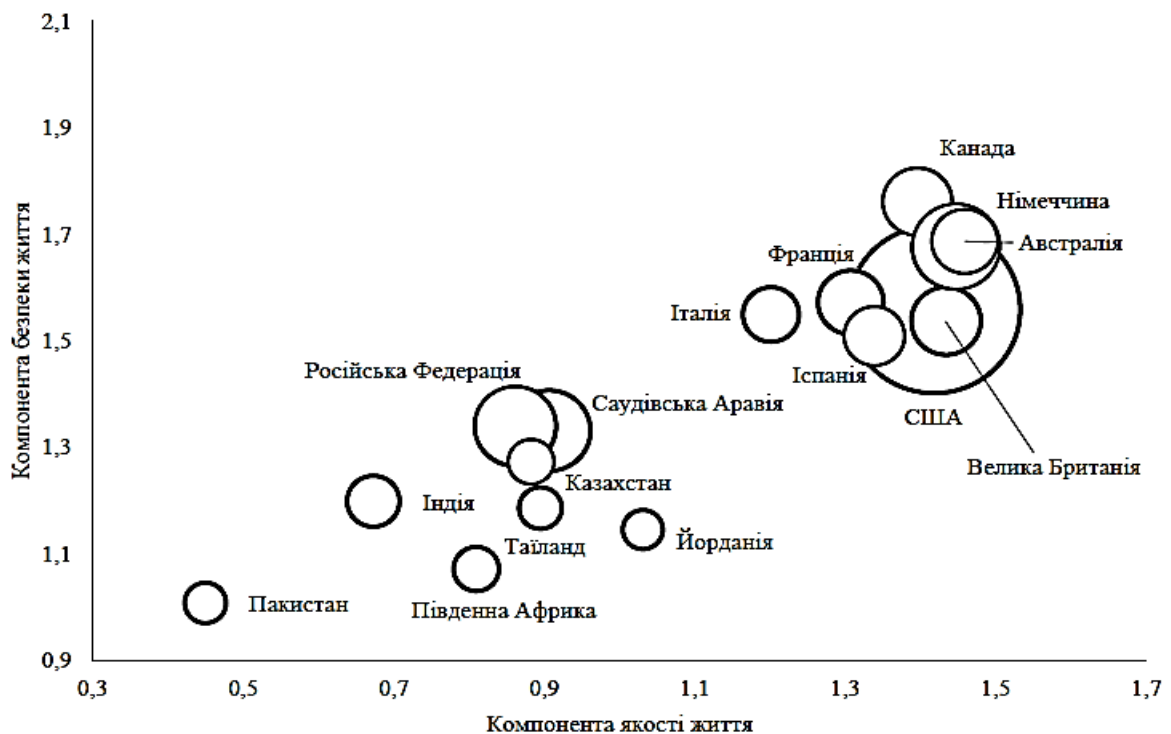
Майже дві третини всіх міжнародних мігрантів за оцінками ООН перебувають в країнах з високими доходами. Проживали в країнах з високим рівнем доходу 64 % усіх міжнародних мігрантів у світі (до 166 млн осіб), 36 % (93 млн осіб) проживали в країнах з середніми та низькими доходами, з них 82 млн мігрантів в країнах із середнім рівнем доходу та 12 млн мігрантів у країнах з низькими доходами, станом на 2019 рік (рис. 2.6). У порівнянні з 2000 роком, частка міжнародних мігрантів, що живуть у країнах з високим рівнем доходу, збільшилась, а частка країн з середнім та низьким рівнем доходу зменшилась.

Рис. 2.7 Розподіл країн призначення мігрантів за рівнем доходу, %

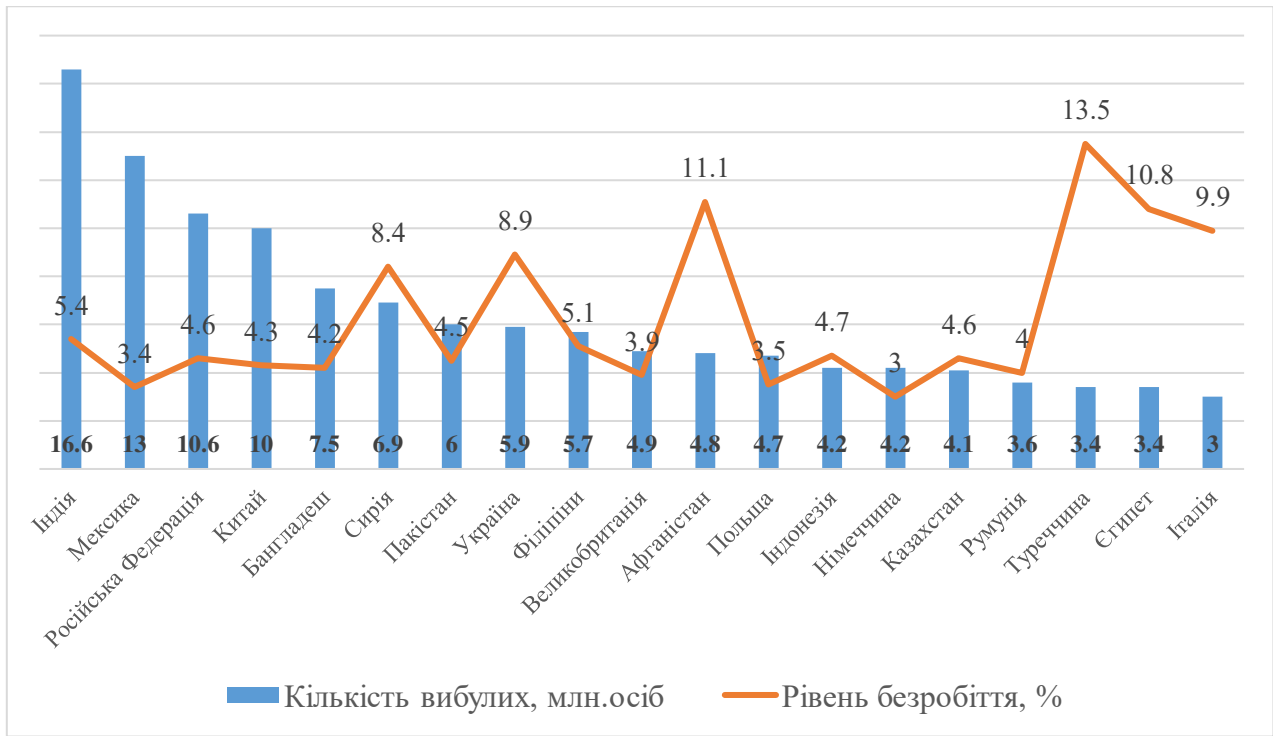
Аналіз розподілу мігрантів за країнами світу, де перебуває найбільша кількість заробітчан, дозволяє виділити дві групи країн (рис. 2.7) До першої групи слід віднести такі країни, де спостерігаються найвищі значення показників якості та безпеки життя - Іспанія, Італія, США, Велика Британія, Австралія,

Німеччина і Канада. Таким чином трудові мігранти, що в'їжджають до цих країн, здійснюють вибір країни призначення через наміри збільшити дохід і тим самим поліпшити власні умови життя. До другої групи країн включають території з невисоким рівнем якості та безпеки життя. Концентрація міграційних потоків у таких країнах, як Пакистан, Південна Африка, Таїланд, Індія, Йорданія, Казахстан, Саудівська Аравія та Російська Федерація може бути зумовлена як територіальною так і культурною близькістю зазначених територій до країни походження мігрантів, а також відносним перевищенням рівнів якості та безпеки життя порівняно з країною походження мігранта [97].

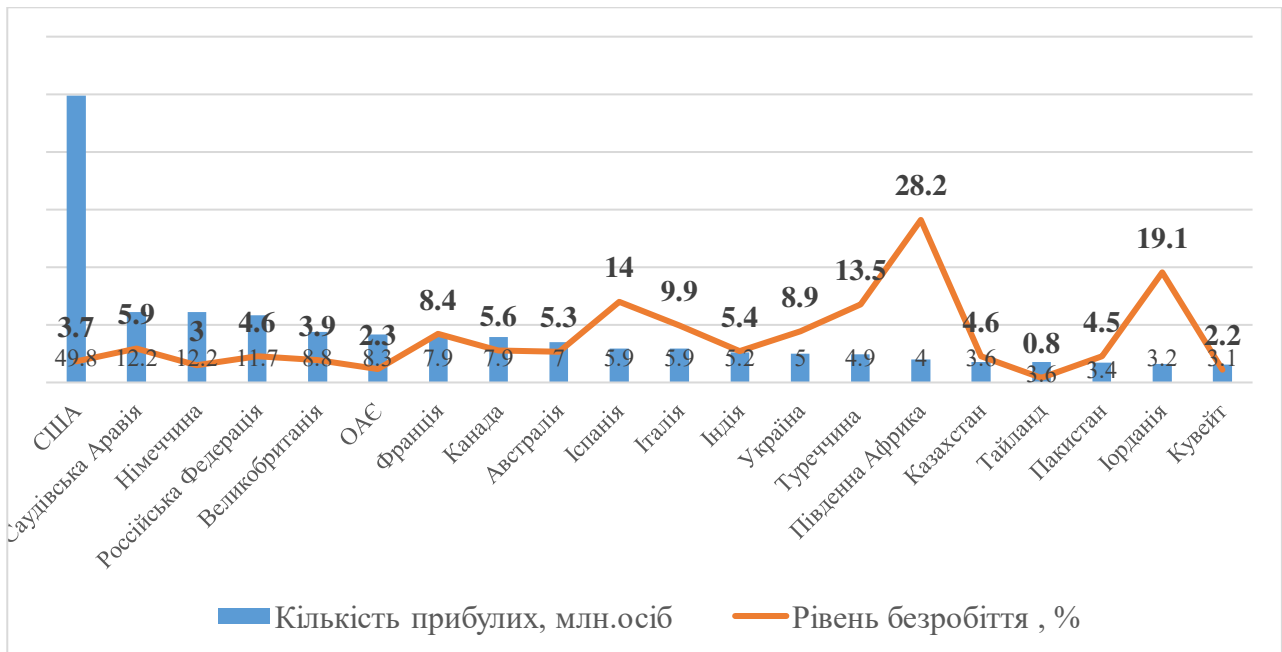
Рис. 2.7 Розподіл мігрантів за країнами призначення у розрізі компонент безпеки та якості життя, 2019р. [97]

Аналіз рівня безробіття у країнах світу найбільш активних у міграційних процесах, вказує про відсутність взаємозв'язку між рівнем зайнятості та кількістю міжнародних мігрантів. Станом на 2019 рік, у найбільших п'яти країнах-донорах та країнах-реципієнтах іноземної робочої сили рівень безробіття, перебував на нормальному рівні і коливався у межах 4,2 – 5,4 % (рис. 2.8, рис. 2.9).

Рис. 2.8 Рівень безробіття у найбільших країнах донорах робочої сили, 2019р.

Рівень безробіття перевищує 10 % у таких країнах як Афганістан, Туреччина, Єгипет при кількості міжнародних мігрантів 3,4 – 4,8 млн осіб (рис. 2.9). Це вказує на надлишок робочої сили в країні і потребує перегляду політики залучення мігрантів, що не знаходять місця на національному ринку праці.

Рис. 2.9 Рівень безробіття у найбільших країнах-реципієнтах робочої сили, 2019р.

Слід звернути увагу на те, що такі країни, як Індія, Італія, Україна, Німеччина, та Російська Федерація виступають одночасно як донорами, так і реципієнтами іноземної робочої сили, таким чином мігранти із цих країн виїжджають не через причини відсутності робочих місць у країні вибуття, а внаслідок незадовільних умов праці, рівня її оплати, відсутності можливостей кар'єрного зростання.

Необхідно зазначити, що ті особи, які змушені покинути країну, та отримують статус біженця у країнах перебування, також є потенційними учасниками ринку праці. За підрахунками ООН у 2019 році загальна кількість біженців та шукачів притулку у світі складала 22,6 млн осіб. Найбільше біженців перебувають в Туреччині (2,9 млн осіб), Пакистані (1,6 млн осіб), Лівані (1,3 млн осіб), Ірані (0,9 млн осіб), та Уганді (1 млн осіб).

У таблиці 2.2 нижче подано короткий опис ключових статистичних даних, представлених у World Migration Report 2000 та World Migration Report 2020.

Таблиця 2.2

*Ключові статистичні дані зі звітів ООН з міжнародної міграції,
2000-2020рр.*

	Звіт за 2000р.	Звіт за 2020р.
Орієнтовна кількість міжнародних мігрантів	150 млн. осіб	272 млн. осіб
Орієнтовна частка світового населення, яке є мігрантами	2,8%	3,5%
Орієнтовна частка жінок-міжнародних мігрантів	47.5 %	47.9%
Орієнтовна частка міжнародних мігрантів, які є дітьми,	16%	13,9
Кількість трудових мігрантів	-	164 млн. осіб
Світові міжнародні грошові перекази (USD) 126 млрд. 689 млрд	126 млрд. дол.	689 млрд. дол
Кількість біженців	14 млн.осіб	25.9 млн. осіб
Кількість внутрішньо переміщених осіб .21 млн.	21 млн. осіб	41,3 млн. осіб
Країна з найбільшою часткою міжнародних мігрантів	Об'єднані Арабські Емірати	Об'єднані Арабські Емірати

Як ми бачимо, що хоча деякі аспекти залишаються досить постійними - частка жінок-міжнародних мігрантів, а також загальна частка населення світу, які були мігрантами, то інші аспекти різко змінилися.

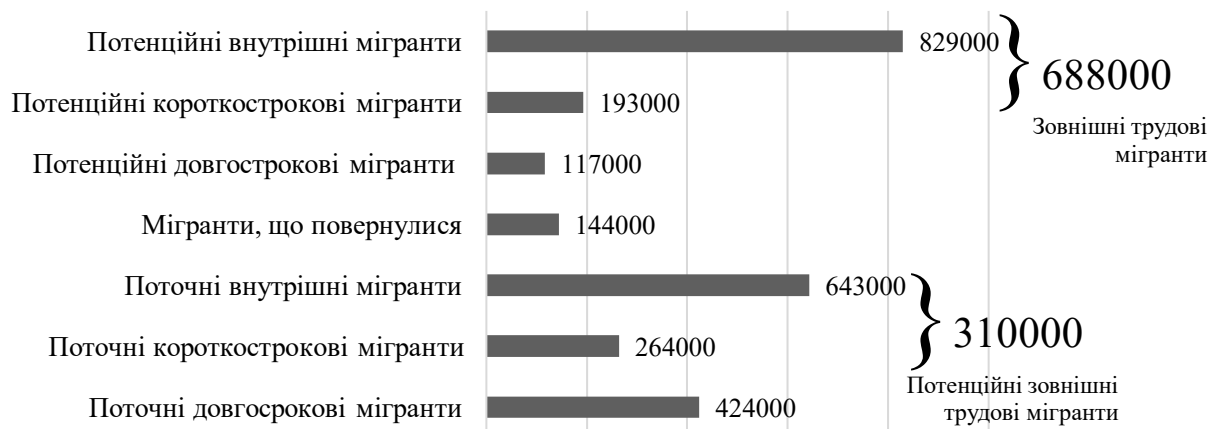
Отже, доцільно підвести висновок, що вивчати і враховувати тільки трудову міграцію поза загальним контекстом імміграційних і еміграційних процесів неможливо. Безперечно, економічна міграція за своїми наслідками і масштабами має велике значення для приймаючих країн і країн донорів робочої сили. Проте, трудові мігранти є частиною загального потоку короткострокових і довгострокових мігрантів, які прибувають в країну і загального «населення» мігрантів, що знаходиться на даній території в певний момент часу [93].

2.2. Особливості участі України у міжнародних міграційних процесах

Україна активно бере участь у процесах міжнародної міграції, та формуванні світового ринку праці. Аналізуючи масштаби зовнішньої трудової міграції в Україні, слід зазначити, що офіційна статистика, що реєструє кількість мігрантів, не відображає фактичних масштабів міграції населення України. Причиною цього явища може бути, незаконний перетин кордону та неформальна зайнятість мігрантів, або ж сезонність міграції або її тимчасовий характер, відповідно до цього мігранти не реєструються за місцем проживання і не потрапляють до офіційної зовнішньої статистики міграції.

Інша складність ситуації полягає в тому, що держави світу одночасно виступають як реципієнтами, так і донорами робочої сили. Мають зустрічні потоки навіть держави, які традиційно розглядаються лише як приймаючі країни або навпаки, у наслідок цього стають чіткі відмінності інтересів і можливостей в області обліку міграції. Різні системи збору даних, що належать різним відомствам, можуть використовуватися для реєстрації імміграції та еміграції, а також їх довгострокових або короткострокових форм, в результаті це неминуче ставить питання сумісності отриманих показників навіть на національному рівні, не кажучи вже про міжнародні порівняння [87].

Значне зростання масштабів міжнародної міграції трудових ресурсів останніми роками в Україні, є важливою підставою для дослідження цього явища, яке має вагомий вплив на розвиток економіки, соціальної сфери, демографії, та інших сфер життя українського суспільства. В даний час Україна, у Європі, займає позицію однієї з найбільших держав-постачальників трудових ресурсів. Кризові умови перехідного періоду, у яких відбувалося формування міграційних потоків, були пов'язані з низькою заробітною платою у всіх секторах економіки, зростанням вимушеної неповної зайнятості та безробіття, а також поширенням бідності й високим рівнем майнового розшарування населення. Більшість показників соціально-економічного розвитку залишаються далекими від європейських стандартів (Додаток Б1), спостерігається значний розрив у рівнях оплати праці в зарубіжних країнах та Україні [42]. Саме це і змушує наших співвітчизників шукати роботу за кордоном.

Рис.2.1 Оцінка кількості українських трудових мігрантів, тис.осіб, 2018-2019рр.

Відповідно до даних дослідження, проведеного в рамках проекту Міжнародної організації з міграції у 2018 – 2019 роках, за кордоном перебувають 688 тис. громадян України (рис. 2.1), окрім того, ще 310 тис. осіб віднесено до категорії потенційних зовнішніх трудових мігрантів, іншими словами осіб, що погодяться виїхати з України за певних умов.

Державна служба статистики України надає власні дані щодо обсягів вибуття та прибуття мігрантів в Україні. З табл. 2.1 бачимо, що з 2005 року в Україні спостерігається позитивне сальдо зовнішньої міграції, з 2012 року спостерігається щорічне скорочення міграційного приросту населення, та зростання обсягів еміграції, але в 2017 році приріст знов відновився .

Таблиця 2.1

Підсумки міграції населення в Україні в 2002 – 2019 роках, тис.осіб

Рік	Усі потоки			У т. ч. міждержавна міграція		
	Масштаби імігрантів	Масштаби емігрантів	Сальдо міграції	Масштаби імігрантів	Масштаби емігрантів	Сальдо міграції
2002	760 005	793 796	-33 791	42 473	76 264	-33 791
2003	762 033	786 243	-24 210	39 489	63 699	-24 210
2004	789 379	796 994	-7 615	38 567	46 182	-7 615
2005	763 222	758 639	4 583	39 580	34 997	4 583
2006	765 882	751 637	14 245	44 227	29 982	14 245
2007	758 292	741 454	16 838	46 507	29 669	16 838
2008	710 790	695 869	14 921	37 323	22 402	14 921
2009	642 819	629 372	13 447	32 917	19 470	13 447
2010	683 449	667 316	16 133	30 810	14 677	16 133
2011	669 397	652 301	17 096	31 684	14 588	17 096
2012	726 226	664 382	61 844	76 361	14 517	61 844
2013	675 942	644 029	31 913	54 100	22 187	31 913
2014	542 506	519 914	22 592	42 698	21 599	21 099
2015	533 278	519 045	14 233	30 659	21 409	9 250
2016	256 808	246 188	10 620	14 311	6 465	7 846
2017	442 287	430 290	11 997	28 360	20 234	8 126
2018	629 276	610 687	18 589	39 307	24 252	15 055
2019	576 032	554 520	21 512	45 011	26 789	18 222

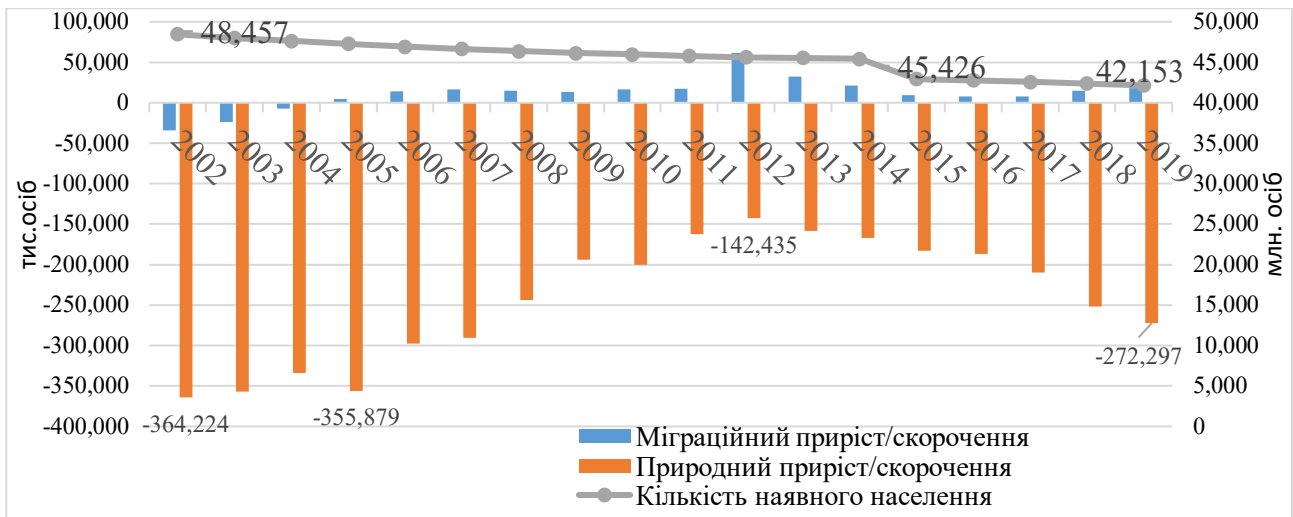
Розрахунок числових характеристик міждержавної міграції (табл. 2.2) приводить до висновку про зменшення участі України у зовнішніх міграційних процесах. У 2012 – 2016 роках темп валової міграції знижувався, за рахунок зменшення обсягів прибуття мігрантів в Україну. Показник результативності міграції з 2005 року є меншим за одиницю, що вказує про переважання кількості прибулих осіб над вибулими. Коефіцієнт прибуття має тенденцію к скороченню з 2012 року, що вказує на непривабливість соціально-економічного становища України для іноземців, але в 2019р. цей коефіцієнт виявився майже більшим за всі попередні роки, за винятком 2013р.

Таблиця 2.2

Коефіцієнти міждержавної міграції в Україні за 2002-2019рр.

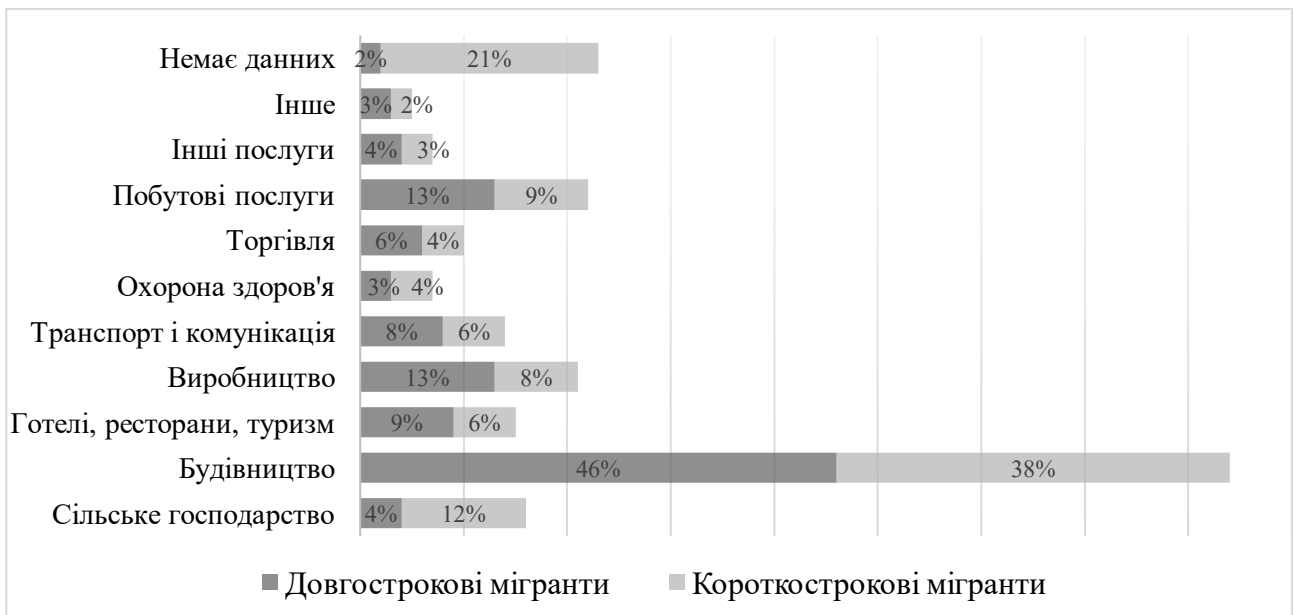
Рік	Чисельність наявного населення, тис. осіб	Коефіцієнт прибуття, %	Коефіцієнт вибуття, %	Валова міграція, тис. осіб	Коефіцієнт міграційного обороту, %	Результативність міграції
2002	48457,1	0,88	1,57	118,74	2,45	1,80
2003	48003,5	0,82	1,33	103,19	2,15	1,61
2004	47622,4	0,81	0,97	84,75	1,78	1,20
2005	47280,8	0,84	0,74	74,58	1,58	0,88
2006	46929,5	0,94	0,64	74,21	1,58	0,68
2007	46646,0	1,00	0,64	76,18	1,63	0,64
2008	46372,7	0,80	0,48	59,73	1,29	0,60
2009	46143,7	0,71	0,42	52,39	1,14	0,59
2010	45962,9	0,67	0,32	45,49	0,99	0,48
2011	45778,5	0,69	0,32	46,27	1,01	0,46
2012	45633,6	1,67	0,32	90,88	1,99	0,19
2013	45553,0	1,19	0,49	76,29	1,67	0,41
2014	45426,2	0,94	0,48	64,30	1,42	0,51
2015	42929,3	0,71	0,50	52,07	1,21	0,70
2016	42760,5	0,33	0,15	20,78	0,49	0,45
2017	42386,4	0,67	0,48	48,59	1,14	0,71
2018	42153,2	0,93	0,57	63,55	1,5	0,62
2019	42027,8	1,07	0,64	71,8	1,71	0,60

Державна служба статистики є головним органом, який обробляє та публікує дані щодо обсягів внутрішніх та зовнішніх міграційних процесів в Україні. Основним інструментом служби є поточний облік даних про реєстрацію/зняття з реєстрації осіб за місцем проживання шляхом обробки листків прибуття/вибуття, що заповнюються в підрозділах Державної міграційної служби в момент реєстрації [5]. Постійність, єдність методики, охоплення всієї території країни, виступають сильними сторонами поточного обліку. За даними Держстату, населення України починаючи з 2002 року неухильно скорочується, (рис. 2.2). Головним фактором даного процесу є потужний природний спад населення. Середній показник втрат за період 2002-2008 років становив 320 тис. осіб щорічно, та дещо знизився до 195 тис. осіб/рік за останні 2008-2014 роки. Доцільно зробити висновок, що за період незалежності Україна втратила понад 6,4 млн. населення, через переважання смертності над народжуваністю. Міграція спричинила непомітне скорочення населення України – відток менше 0,1 млн. осіб з 2002 року.

Рис. 2.2 Вплив природного та міграційного приростів, тис. осіб, на динаміку населення в Україні, за період 2002-2019 років, млн.осіб.

Довгострокові українські трудові мігранти зайняті переважно у сферах будівництва (46 %), виробництва (13 %) та побутових послуг (13 %). Серед короткострокових трудових мігрантів більша частка зайнятих у сільському господарстві (12 %), велика кількість працівників у будівництві (38 %) (рис.2.3).

Рис. 2.3 Розподіл українських трудових мігрантів за сферами зайнятості, 2018 рік.

К основними країнами куди емігрують українські довгострокові трудові мігранти слід віднести: Польща (22,7 % від загального обсягу емігрантів); Російська Федерація (19,5 %); Чехія (18,6 %); Італія (15,7 %). Окрім того, значна

частка українців виїжджають до Німеччини (3,5 %), Португалії (2,9 %), Білорусі (2,7 %), США (2,3 %), Іспанії (2,1 %), Словаччини (1,8 %) ,Угорщини (1,3 %) .

Статистичні дані щодо дозволів на використання праці іноземців та осіб без громадянства Державної служби зайнятості, надають інформацію щодо працевлаштування іноземців в Україні [9]. Згідно з офіційними даними у 2019 році в Україні за умовою наявності у роботодавців відповідних дозволів на працю, тимчасово працювали 12,6 тис. іноземних громадян та осіб без громадянства, що на чверть більше, ніж у 2018 році. Із загальної кількості працюючих іноземців в Україні у 2019 році, більшість становили громадяни Німеччини (370 особи), США (378 особи), Ізраїлю (420 особи), Китаю (520 осіб), Польщі (560 особи), Азербайджану (670 осіб), Білорусі (685 осіб), Російської Федерації (1,6 тис. осіб), Туреччини (2,1 тис. осіб) [55]. Іноземці були зайняті в таких галузях економічної діяльності як: оптова та роздрібна торгівля (35%), ремонт – (25 %), переробна промисловість – (17 %), сфера інформацій та телекомунікацій – (12 %), будівельні роботи – (10 %), професійна, наукова та технічна діяльність – (8 %).

Під час порівняння віку українських мігрантів з мігрантами з інших країн Південно - Східної і Східної Європи виявилось, що українські трудові мігранти долучаються до міграції в молодому віці станом на 2019 рік (в середньому в 22 роки). Більшість короткострокових (65 %) і довгострокових (72 %) трудових мігрантів віком 18 – 44 років. Мігранти старше 30 років мають вищу імовірність участі в короткостроковій трудовій міграції. У віковій групі 20 – 24 років – у довгостроковій. Таким чином оскільки на заробітки найчастіше виїжджають люди молодого віку, тенденція до зменшення смертності в країні не впливає на зменшення кількості емігрантів з України.

Міжнародна міграція чинить економічний вплив як на країни, що приймають робочу силу, так і на ті, що віддають її. В усьому світі міграція населення все більше сприймається як ресурс, від ефективного використання (або невикористання) якого може в значній мірі залежати успіх економічного розвитку країни.

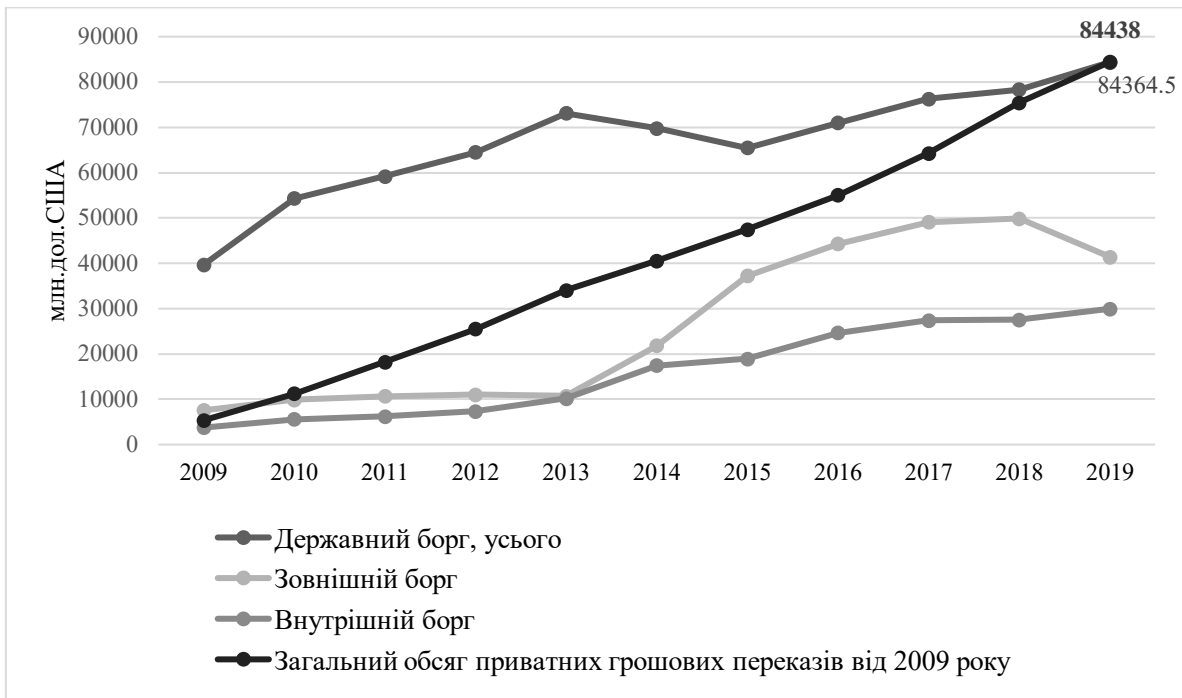
Один із головних факторів впливу зовнішньої трудової міграції, що може сприяти соціально-економічному розвитку країни, є фінансовий дохід від робітників які працюють за кордоном. За даними Національного банку України, трудові мігранти щорічно переказують на батьківщину більше 6 мільярдів доларів США, що становить понад 4% до загального обсягу вітчизняного валового продукту. Окрім того у період 2015-2019 років методологія розрахунку показника була дещо змінена, а його величина суттєво зросла: 2018 рік – 9,26 млрд. дол. США та 2019 рік – 10,89 млрд. дол. США (або 8,2% до ВВП). Окремі експерти наполягають, що цифра переказів є значно більшою та може сягати 21-25 млрд. дол. США, або приблизно 20% до ВВП.

Різниця в оцінках грошових переказів виникає з кількох причин. Насамперед, це пов'язано з особливостями розрахунків, змінами в методології чи появою уточнюючих даних та нових джерел інформації, слід пам'ятати, що при своїх розрахунках НБУ не враховує громадянство відправників та одержувачів переказів, проблема полягає в тому, що в розрахунках офіційних грошових переказів є великі похибки, оскільки вони не точно оцінюють вартість грошових переказів, надісланих неформальними каналами, і не враховують вартість грошових переказів у натуральній формі.

Суми грошових переказів дуже великі, особливо, якщо враховувати, що ці кошти в основному ідуть на споживчі потреби лише частини населення. Проте, паралельно, фахівці сьогодні «розглядають ці кошти також з точки зору їх інвестиційної складової, тобто, як джерела забезпечення макроекономічної стабільності України, як країни-донора робочої сили».

Зовнішня трудова міграція завдяки грошовим переказам мігрантів, створює значні соціально-економічні зрушення в економіці країни, звідки походять мігранти. Кошти мігрантів які заробляють і перераховують їх на батьківщину, добре впливають на добробут їх сімей, на отримання якісних освітніх та медичних послуг, забезпечують кращі умови життя. Зароблені міграційні гроші формують заощадження, завдяки зростанню рівня життя і надають можливість інвестувати кошти в різні сфери економіки України - будівництво, сільське

господарство, розвиток інфраструктури регіону, звідки походять мігранти, малий та середній бізнес. Збільшення доходів населення спричиняє збільшення обсягів інвестицій у людський капітал та рівня доступності соціально значимих послуг у країні, натомість відкриття власного бізнесу збільшує фіскальні відрахування до бюджету і створює нові робочі місця.

Рис.2.6 Динаміка показників загального державного боргу України в порівнянні з сумарним обсягом приватних грошових переказів, 2009-2019рр.

Найбільшими кредиторами національної економіки та забезпечення благополуччя населення можна вважати зовнішніх українських мігрантів, значна частина серед яких – трудові мігранти. Сумарний зафіксований обсяг їхніх грошових переказів в Україну за період 2008-2019 років склав 84,43 млрд дол. США та перевищив значення загального державного боргу на кінець 2018 року (табл.2.6).

Успішна реалізація програми залучення і використання міграційного капіталу (через міграційні облигації) може стати взірцем реальних можливостей української влади у вирішенні тривалих проблем і дати значні переваги для розвитку економіки держави: завдяки освоєнню нового каналу залучення коштів,

при цьому вони спрямовуються в реальний сектор, а не на покриття дефіциту бюджету чи відтермінування державної заборгованості.

Позитивний вплив грошових переказів на розвиток економіки країн походження мігрантів полягає в тому, що: грошові перекази спричиняють зростання темпів ВВП. Значний вплив грошових переказів на ВВП можна спостерігати в найбідніших країнах світу та у країнах, що розвиваються, вплив є досить нерівномірним і залежить від обсягів, та від шляхів надходження переказів. В середньому співвідношення грошових переказів до ВВП на 1% стимулювало збільшення ВВП на 15%; грошові перекази доцільно назвати потужним інвестиційним джерелом в національну економіку, в розвиток вітчизняного виробництва, сферу послуг, торгівлю; грошові перекази знаходяться на другому місці після прямих іноземних інвестицій, а в деяких країнах вони мають набагато більший вплив на економіку ніж Прямі іноземні інвестиції; це потужний показник, що впливає на зменшення рівня бідності в країнах, звідки походять мігранти, у 75 країнах світу, що розвиваються, збільшення кількості міжнародних мігрантів на 10% , призводить до скорочення рівня бідності приблизно на 1,8%, зростання грошових переказів на 12%, в структурі ВВП призводить до зменшення рівня бідності на 1,5%.

Динаміка обсягів грошових переказів у 2015 – 2019 роках є нерівномірною, зростає валовий обсяг приватних грошових переказів у Мексиці, Філіппінах, Пакистані. Для багатьох країн притаманне коливання обсягів грошових переказів з року в рік. Це може пояснюватися зміною намірів працівників мігрантів повернутися в країну виїзду, або зміною вартості та каналів грошових переказів , возз'єднання сім'ї за кордоном. (табл.2.3).

Грошові перекази трудових мігрантів серед найбільших країн-донорів робочої сили найбільшу частку ВВП становлять Філіппіни (9,3%), Пакистан (7,9 %) та Україна (10,2 %). Водночас валовий обсяг грошових переказів в Україну є меншим, ніж у країнах, де частка коштів заробітчан у ВВП є нижчою, ніж в Україні (Індія, Мексика, Китай, Індонезія, Німеччина, Єгипет, Італія). Це відображає вагомий вплив грошових переказів трудових мігрантів на

економічний розвиток України, а також на загальний бюджет населення, до яких належать трудові мігранти.

Таблиця 2.3

Порівняння обсягу приватних грошових переказів із-за кордону у найбільших країнах-донорах робочої сили та України за період 2015-2019р., млрд дол.

Країна	Приватні грошові перекази, % ВВП					Приватні грошові перекази, млрд дол.				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	9,3	10,1	10,8	11,2	10,2	8,4	9,4	12,1	14,6	15,7
Польща	1,4	1,4	1,3	1,2	1,09	6,8	6,7	6,9	7,1	6,4
Германія	0,46	0,43	0,43	0,43	0,42	15,5	15,1	15,8	17,02	16,4
Індія	3,2	2,7	2,6	2,9	2,8	68,9	62,7	68,9	78,7	<u>83,3</u>
Бангладеш	7,8	6,1	5,4	5,6	6,06	15,2	13,5	13,5	15,5	18,3
Великобританія	0,17	0,17	0,16	0,15	0,14	5,003	4,5	4,3	4,3	4,07
Пакистан	7,1	7,1	6,5	6,7	7,9	19,3	19,8	19,8	21,1	22,2
Філіпіни	9,7	9,7	9,9	9,7	9,3	29,7	31,1	32,8	33,8	35,1
Мексіка	3,2	2,6	2,7	2,9	3,1	26,2	28,6	32,2	35,7	39,02
Страни з високим рівнем доходів	0,29	0,28	0,28	0,28	0,28	138,8	139,3	145,3	153,6	153,5
Страни з середнім рівнем доходів	1,58	1,53	1,4	1,53	1,53	411,9	400,2	430,1	464,5	<u>479,9</u>
Страни з низьким рівнем доходів	4,05	4,1	4,3	4,8	<u>4,2</u>	17,7	17,3	18,3	21,1	20,8

Отже, згідно з результатами дослідження фінансових надходжень мігрантів, та їхнього впливу на економіку України, близько половини бюджету домогосподарств, що мають у своєму складі довгострокових трудових мігрантів становлять приватні грошові перекази мігрантів в Україну.

Україна, як і інші постсоціалістичні країни, характеризується низьким рівнем участі економіки у міжнародному поділу праці та дешевою робочою силою, низьким рівнем конкурентоспроможності продукції, недостатнім

обсягом інвестицій. В даний час основними факторами втрати трудового потенціалу є низька продуктивність праці, зниження структурного і професійного розподілу, та диференціація соціально-економічних умов зайнятості.

Однак наслідки міграції неоднозначні, оскільки міграція населення суттєво здійснює вплив на збалансованість ринку праці, змінює економічний і соціальний статус населення, доволі часто супроводжується зростанням освітньої та професійної підготовки, розширенням потреб людей, які беруть участь у міграції, але масовий приплив мігрантів може бути причиною безробіття (рис.2.4), якості життя населення тощо. Насправді, головним сучасним фактором міграційної поведінки населення є суб'єктивна та об'єктивна оцінка населенням свого економічного становища. Про реальну ситуацію свідчать показники купівельної спроможності номінальної заробітної плати (забезпечення прожиткового мінімуму), та показники співвідношення оплати праці в Україні і за кордоном (порівняння мінімальних соціальних стандартів, середньої оплати праці, заробітної плати в розрізі секторів економік), соціальна інфраструктура (житло, охорона здоров'я та інше.) [99]. Міграція населення може призвести до втрати населення, та економічного спаду одних районів і концентрацію населення в інших.

Рис. 2.4 Попит та пропозиція робочої сили в Україні, 2009 – 2019 роки

За даними (рис.2.4), пропозиція робочих місць в Україні є значно меншою за попит, тому важливим є вивчення впливу реальних міграційних процесів, на економічний розвиток країни ,що можливо за допомогою сучасних економіко-математичних моделей і методів. Прогнозні та фактичні дані рівня ВВП, безробіття та середньої річної заробітної плати в Україні, країнах ЄС та Російській Федерації за 2015-2019р. представлені у Додатках В1,В2.

Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану міграції населення регіону і моделювання реальних міграційних процесів та чинників, що впливають на їх формування і розвиток.

На основі статистичних показники економіки України побудуємо багатofакторну регресійну модель міграційного відтоку .Регресійний аналіз призначений для вибору форми зв'язку і типу моделі, для визначення розрахункових значень залежної змінної (результативної ознаки). Основним завданням регресійного аналізу є визначення впливу факторів на результативний показник. Результуючим показником буде масштаби емігрантів, а факторами впливу – кількість зареєстрованих безробітних та ВВП у фактичних цінах. Аналізований період при побудові моделі охоплює 2009-2019 роки.

Регресійна модель:

$$Y = 26786,07 + 0,02303 * X_1 - 6,68543 * X_2 \quad (2.1)$$

Для визначення коефіцієнтів x_0 , x_1 , x_2 скористаємось можливостями MS Excel. Отримаємо такі значення коефіцієнтів:

$x_2 = -6,68543499$, $x_1 = 0,023035534$, $x_0 = 26786,07235$, коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,829041907$, значення критерію Фішера = 303,87.

Після побудови регресійних рівнянь і обробки результатів останнім етапом проведення регресійного аналізу засобами MS Excel є оцінювання коректності і правдоподібності отриманих результатів, результати регресійного аналізу порівнюються з гіпотезами, які були зазначені на першому етапі досліджень та надається оцінка їх правдоподібності з економічної точки зору .

При оцінці значущості запропонованої моделі отримані такі результати: $F_{табл.} = 5,11$ при рівні значущості $\alpha = 0,05$ (ймовірність 0,95, для ступенів

свободи $m - 1 = 2 - 1 = 1$ та $n - m = 11 - 2 = 9$). Таким чином, $F_{\text{факт.}}(303,87) > F_{\text{табл.}}(5,11)$, що дозволяє дійти висновку про статистичну значущість моделі.

Тепер перевіримо модель на наявність кореляційних зв'язків за допомогою t -критерію. Табличне значення для t -критерію = 0,277. Відповідні експериментальні значення: 0,53739768; 26,42305339 та 1,067726304.

Таблиця 2.6.

Результат дослідження на наявність кореляційних зв'язків за допомогою t -критерію

t-статистика	
0,53739768	ИСТИНА
26,42305339	ИСТИНА
1,067726304	ИСТИНА

Як бачимо з таблиці 2.6., всі вони більше табличного значення, що дає можливість зробити висновок, що коефіцієнти кореляції, які характеризують щільність зв'язку між залежною і пояснювальними перемінними в моделі, є достовірними. Для проведення аналізу моделювання розраховано коефіцієнт множинної кореляції, що демонструє загальний вплив незалежних факторів на результуючий показник. Для регресійної моделі встановлено, що коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,82$, це означає, що в 82 % випадків зміни X призводять до зміни Y . Тобто на 82% відібрані фактори впливають на міграційний приріст, а 18% змін пояснюються факторами, які не були враховані в моделі.

Таблиця 2.7

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	у	X1	X2
Y	1		
X1	0,894566448	1	
X2	0,7215767741	0,23556836	1

Для того щоб перевірити модель на наявність мультиколінеарності, побудуємо кореляційну матрицю (табл.2.7).

Як бачимо з таблиці існує тісний прямий зв'язок між кількістю емігрантів Y в країні і офіційно зареєстрованих безробітних X_1 . Тобто чим більше число безробітних, тим більше людей мігрували з країни. Зв'язок між кількістю емігрантів та ВВП має також тісний прямий зв'язок ($>0,7$).

Отже, в результаті проведення кореляційно-регресійного аналізу отримали багатофакторну регресійну модель впливу ВВП, обсягів безробітного населення на масштаби мігрантів які виїхали з країни, яка дозволила довести, що на міграційний приріст впливає чимало чинників економічного розвитку країни, при цьому всі коефіцієнти моделей виявились статистично значущі, а сама модель адекватна. Звідси, можна зробити висновок про те, що громадяни виїжджають для підвищення рівня життя за рахунок більш привабливих та вигідних умов працевлаштування, тому головною метою для України є запобігання безробіттю та сприяння забезпеченню ефективної зайнятості.

2.3. Оцінка впливу міграційних процесів на економічний розвиток України

Відповідно до змісту Кейнсіанської моделі економіки, збільшення обсягів грошових переказів мігрантів доцільно розглядатися як збільшення доходу домогосподарств, що не пов'язане зі збільшенням виробництва. Як це може статися, наприклад, через зростання експортних цін при збереженні фізичних обсягів експорту. Таке підвищення доходу впливає на збільшення обсягів виробництва за допомогою двох каналів: вище споживання товарів та послуг внутрішнього виробництва, в короткостроковій перспективі та більші обсяги інвестиції, в довгостроковій перспективі. В Україні одним із основних каналів впливу грошових переказів мігрантів на ВВП є споживання. Ступінь впливу залежить від двох факторів - граничної схильності до заощадження та схильності до придбання імпортованих товарів та послуг (гранична схильність до заощаджень в Україні не є високою).

Перекази від мігрантів в той же час стимулюють імпорт, тому що схильність до споживання імпортованих товарів та послуг в Україні знаходиться на доволі високому рівні. У 2005-2019 роках за даними Державної служби статистики частка споживчих товарів вироблених за межами території України, становила від 32,7% до 41,2% у структурі продажів торговельних підприємств.

Згідно з наведеними вище твердженнями доцільно зробити дослідження метою якого буде оцінка впливу грошових переказів мігрантів, валової міграції та коефіцієнту результативності міграції на темпи росту ВВП України.

На основі статистичних показників економіки України побудуємо багатофакторну регресійну модель. Регресійний аналіз призначений для вибору форми зв'язку і типу моделі, для визначення розрахункових значень залежної змінної (результативної ознаки), основним завданням регресійного аналізу є визначення впливу факторів на результативний показник [14]. Результуючим показником буде темпи росту ВВП, а факторами впливу – приватні грошові перекази мігрантів, валова міграція, коефіцієнт міграційного обороту та коефіцієнт результативності міграції (дані використані для аналізу подану у табл. 2.1-2.2). Аналізований період при побудові моделі охоплює 2002-2019 рр.

Емпіричне рівняння множинної регресії представимо у вигляді:

$$Y = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + b_3X_3 + b_4X_4 \quad (2.3)$$

де X_1 – приватні грошові перекази, X_2 – валова міграція, X_3 – коефіцієнт міграційного обороту, X_4 – коефіцієнт результативності міграції.

Для визначення коефіцієнтів b_0, b_1, b_2, b_3, b_4 скористаємось можливостями MS Excel, отримаємо такі значення коефіцієнтів:

$b_4 = 98.4468, b_3 = 13.7229, b_2 = 1877.7706, b_1 = 65.3986, b_0 = 802538.6437$, коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,904470093$, значення критерію Фішера = 30.77075962.

Таким чином функція має вид:

$$Y = 802538.6437 + 65.3986X_1 + 1877.7706X_2 + 13.7229X_3 + 98.4468X_4$$

Після побудови регресійних рівнянь і обробки результатів останнім етапом проведення регресійного аналізу засобами MS Excel є оцінювання коректності і

правдоподібності отриманих результатів, результати регресійного аналізу порівнюються з гіпотезами, які були зазначені на першому етапі досліджень та надається оцінка їх правдоподібності з економічної точки зору.

Значимість рівняння множинної регресії оцінюється шляхом перевірки гіпотези рівності нульового коефіцієнта детермінації, розрахованого із загальної сукупності: R^2 або $b_1 = b_2 = \dots = b_m = 0$ (гіпотеза про незначність рівняння регресії, розрахована з генеральної сукупності).

Для його перевірки використовується F-тест Фішера.

У цьому випадку обчислюють фактичне (спостережуване) значення F-критерію через коефіцієнт детермінації R^2 , розрахований за даними конкретного спостереження. Відповідно до таблиць розподілу Фішера-Снедекора знайдено критичне значення F-критерію ($F_{\text{табл.}}$). Для цього ми встановлюємо рівень значимості α (зазвичай приймаємо як 0,05) і два числа ступенів свободи $k_1 = m$ і $k_2 = n - m - 1$.

При оцінці значущості запропонованої моделі отримані такі результати: $F_{\text{табл.}} = 3,18$ при рівні значущості $\alpha = 0,05$ (ймовірність 0,95, для ступенів свободи $k_1 = 4$ и $k_2 = n - m - 1 = 18 - 4 - 1 = 13$. Таким чином, $F_{\text{факт.}}(30,771) > F_{\text{табл.}}(3,18)$, що дозволяє дійти висновку про статистичну значущість моделі.

Тепер перевіримо модель на наявність кореляційних зв'язків за допомогою t-критерію. Вважається, що при оцінюванні множинної лінійної регресії для забезпечення статистичної надійності потрібно, щоб число спостережень, по крайній мере, в 3 рази перевищувало число оцінюваних параметрів. $T_{\text{табл.}}(n - m - 1; \alpha/2) = (13; 0.025) = 2.533$. Відповідні експериментальні значення: 4,055560095; 3,107286582; 4,212416447; 2,878173908; 3,404317605. Як бачимо, всі вони більше табличного значення, що дає можливість зробити висновок, що коефіцієнти кореляції, які характеризують щільність зв'язку між залежною і пояснювальними перемінними в моделі, є достовірними.

Для проведення аналізу моделювання розраховано коефіцієнт множинної кореляції, який показує загальний вплив незалежних факторів на результуючий показник. Тісноту спільного впливу чинників на результат оцінює індекс

множинної кореляції. На відміну від парного коефіцієнта кореляції, який може приймати негативні значення, він приймає значення від 0 до 1. Таким чином, при значенні R близькому до 1, рівняння регресії краще описує фактичні дані і фактори сильніше впливають на результат. При значенні R близькому до 0 рівняння регресії погано описує фактичні дані і фактори чинять слабкий вплив на результат. $R=0,951$, що дає змогу зробити висновок про сильний зв'язок між ознакою Y і факторами Xі.

Для регресійної моделі встановлено, що коефіцієнт детермінації $R^2=0,951^2=0,9045$, це означає, що в 92 % випадків зміни X призводять до зміни Y. Тобто на 92% відібрані фактори впливають на темпи росту ВВП, а 8% змін пояснюються факторами, які не були враховані в моделі.

Таблиця 2.9

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	b0	b1	b2	b3	b4
b0	1				
b1	0,717174106	1			
b2	0,749162733	0,653846099	1		
b3	0,930754778	0,567942937	0,291761682	1	
b4	0,878718032	-0,093737613	-0,137109634	0,457953792	1

Для того щоб перевірити модель на наявність мультиколінеарності, побудуємо кореляційну матрицю (табл.2.7)

Як бачимо з таблиці існує тісний прямий зв'язок між темпами росту ВВП Y і приватними грошовими переказами, валовою міграцією - X1,X2. Тобто чим більше масштаби міграції, тим більше зростання темпу росту ВВП. Зв'язок ВВП та коефіцієнтами міграційного обороту та результативності міграції X3,X4 також тісний, що підтверджує статистично значущий вплив ($>0,7$).

Таким чином, в результаті застосування регресійного аналізу побудована економетрична модель, що вказують на важливість впливу масштабів міжнародної міграції на один із головних показників економічного розвитку країни - темпи росту ВВП адже цей показник дає можливість визначити економічний потенціал країни, місце національної економіки у світовому

господарстві. Всі коефіцієнти моделей виявились статистично значущі, а сама модель адекватна.

Враховуючи вищевикладене приходимо до висновку, що завдання державного управління міграційними процесами полягає в запровадженні нового бачення проблеми міжнародної трудової міграції та її впливу на економічний розвиток України: з одного боку, це захист прав і свобод українських трудових мігрантів та забезпечення зворотності (рееміграції) трудових міграцій, з іншого підвищення соціальних стандартів та ефективно залучення коштів зароблених мігрантами в економіку України.

Висновки до розділу 2

1. За результатами аналізу масштабів та тенденцій розвитку світового ринку праці було визначено такі ключові особливості: по перше глобальний ринок праці, без чітко визначених територіальних меж, формується і функціонує в результаті задоволення попиту і пропозиції на трудові ресурси в рамках всього світового господарства (за теорією світового ринку праці), по друге світовий ринок праці визначає попит і пропозицію на іноземну робочу силу в різних країнах світу, формує відмінності в рівнях заробітної плати, а також впливає на глобальну динаміку соціально-економічних, політичних та культурних процесів, по третє майже дві третини всіх міжнародних мігрантів за оцінками ООН перебувають в країнах з високими доходами.

В рамках дослідження були виокремлені напрями та масштаби міграційних потоків. У 2019 році чисельність міжнародних мігрантів досягла 271 млн осіб, у період 2015 – 2019 років темп приросту складав 1,8 % на рік, це найменший показник якщо порівнювати з іншими періодами починаючи з 2000р. Аналіз показників структурних зрушень дозволив зробити висновок про несуттєві зміни в структурі кількості міжнародних мігрантів за регіонами світу.

З'ясувалося, що найбільшими реципієнтами, та одночасно донорами трудової міграції виступають країни Азії (79,6 млн осіб) та країни Європи (77,9

млн осіб). Серед міграційних коридорів слід виділити зростання кількості мігрантів з Мексики до США і з Індії до ОАЕ, рух мігрантів між Україною та Росією скоротився порівняно з 2000 роком, проте і досі вважається одним з найбільших у світі. В 2019 році найбільша кількість населення за кордоном перебувала з таких країн як: Мексика, Індія, Росія та Китай. Найбільша кількість міжнародних мігрантів (49,8 млн осіб) проживала в США, Саудівській Аравії, Німеччині, та Російській Федерації, Великобританії.

2. За результатами аналізу участі України у міжнародних міграційних процесах було визначено такі особливості і зроблені такі висновки: офіційна статистика, що реєструє кількість мігрантів, не відображає дійсні масштаби міграції населення України; було визначено, що більшість показників соціально-економічного розвитку залишаються далекими від європейських стандартів, спостерігається значний розрив у рівнях оплати праці в зарубіжних країнах та Україні, саме це і змушує наших співвітчизників шукати роботу за кордоном.

Визначено, що у 2018 – 2019 роках, за кордоном перебувають 688 тис. громадян України, окрім того, ще 310 тис. осіб віднесено до категорії потенційних зовнішніх трудових мігрантів, іншими словами осіб, що погодяться виїхати з України за певних умов.

Розраховано числові характеристики міграції в Україні, які демонструють скорочення участі України у зовнішніх міграційних процесах. Доведено, що за період незалежності Україна втратила понад 6,4 млн. населення, через переважання смертності над народжуваністю. Міграція спричинила менш помітне скорочення населення України і призвела до відтоку з її території менше 0,1 млн. осіб з 2002 року. К основними країнами куди емігрують українські довгострокові трудові мігранти слід віднести: Польща (22,7 % від загального обсягу емігрантів); Російська Федерація (19,5 %); Чехія (18,6 %); Італія (15,7 %) у сферах будівництва (45 %), виробництва (12 %) та побутових послуг (12 %).

Зазначено, що трудові мігранти щорічно переказують на батьківщину більше 6 мільярдів доларів США, що становить понад 4% до загального обсягу вітчизняного валового продукту, сумарний зафіксований обсяг їхніх грошових

переказів в Україну за період 2008-2018 років склав 81,63 млрд дол. США та перевищив значення загального державного боргу на кінець 2018 року. Були враховані деякі думки експертів, з приводу того що цифра переказів є значно більшою та може сягати 21-25 млрд. дол. США, або приблизно 20% до ВВП. Таким чином, аналіз динаміки грошових переказів мігрантів демонструє, що вони невпинно зростають в останні роки і відіграють важливу роль у фінансуванні економік країн, що їх отримують

На основі статистичних показників економіки України була побудована багатофакторна регресійна модель впливу соціально-економічних показників на обсяг мігрантів які виїхали з країни, що дозволила довести, що на міграційний приріст впливає чимало соціальних та економічних чинників, при цьому всі коефіцієнти моделей виявились статистично значущі, а сама модель адекватна.

3. Масштаби міжнародної міграції, валова міграція, коефіцієнти результативності та коефіцієнти міграційного обороту в результаті є статистично найважливішими факторами зростання одного з найважливіших показників економічного розвитку країни - темп ВВП, адже цей показник дає можливість визначити економічний потенціал країни, місце національної економіки у світовому господарстві. Всі коефіцієнти моделей виявились статистично значущі, а сама модель адекватна.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1. Світовий досвід міжнародної міграційної політики

Міграційна політика у ХХІ столітті стала важливим фактором міжнародного життя та національної безпеки всіх держав. Формування міжнародної міграційної політики здійснюється насамперед завдяки діяльності таких міжнародних організацій, як *Організація Об'єднаних Націй (ООН)*, *Міжнародна організація праці (МОП)*, *Міжнародна Організація з міграції (МОМ)* [95]. Документи, які вони виробляють, містять механізми її реалізації, концептуальні принципи міжнародної міграційної політики, та основні орієнтири.

Розробка ефективної політики регулювання міжнародних міграційних процесів повинна базуватися на системному розумінні теоретико-методологічного апарату, причин та наслідків міжнародного потоку кваліфікованої робочої сили і взаємозв'язку економічних інтересів її суб'єктів. У приймаючих країнах цілі, механізми та інструменти міграційної політики відчують вплив багатьох чинників, як економічних, так і неекономічних, в першу чергу, політичних. Значний вплив мають, зокрема :

- відносини метрополій з колишніми колоніями;
- ступінь інтегрованості в загальносвітові економічні та політичні процеси;
- особливості ринків праці;
- конкретні демографічні характеристики населення та робочої сили;
- особливості політичної ситуації тощо.

Кожна країна проводить свою, хоча в багатьох випадках і узгоджену з іншими країнами, міграційну політику, що є важливою особливістю її національного суверенітету. Зважаючи на зростаючу значущість економічних знань, зростає конкуренція між країнами яка полягає в залученні та утриманні

трудоу мiґрантiв [29]. За цих обставин об'єктом пильної уваги полiтикiв, та науковцiв стає селективна мiґрацiйна полiтика, що вже сьогодні має велике значення. Хоча мiґрацiйну полiтику певних країн неможливо порiвняти безпосередньо, вони мають спiльнi позицiї.

ЯПОНIЯ

- Мiґранти звiльняються вiд податкiв на пiльги, пов'язанi з переїздом на мiсце роботи, а також щорiчнi виплати за проїзд на родину.

ВЕЛИКОБРИТАНIЯ

- Iноземнi громадяни, якi направляються у вiдрядження до Великобританiї та заявили про намiр тимчасово залишитися в країні, можуть бути звiльненi вiд сплати податкiв на суму проживання та витрат на проїзд.

АВСТРIЯ

- Людина, яка прийшла на роботу до австрiйського роботодавця термiном менше 5 рокiв, має повне право на податковi вiдрахування до 35% оподатковуваного доходу на витрати, пов'язанi з проживанням в Австрiї, освiтою, вихiдною виплатою

АВСТРАЛIЯ

- Звiльнення компанiй вiд сплати податку на прибуток iноземних службовцiв, якi отримали дозвiл на тимчасове проживання

ФРАНЦIЯ

- Звiльнення протягом 5 рокiв вiд сплати податку з премiй, сплачених iноземними мiґрантами, та податкових вiдрахувань, за умови сплати внескiв до фонду соцiального страхування у своїй країні

Рис.3.1 Заходи фiнансового заохочення висококвалiфiкованих мiґрантiв у рiзних країнах свiту

За своєю фiлософiєю та досвiдом управління мiґрацiєю країни дещо вiдрiзняються. Наприклад, США, Великобританiя, Францiя, Нiмеччина, Канада i Австралiя, за тривалий час розробили стабiльнi принципи мiґрацiйної полiтики, однак країни вiдчувають нестачу квалiфiкованих кадрiв у рiзних секторах економiки, включаючи сферу iнформацiйних технологiй (IT), охорони здоров'я,

освіти та інших сферах професійної діяльності, і наразі їм доводиться конкурувати між собою, для того щоб залучити фахівців, які відповідають потребам ринку праці. У наслідок цього, багато країн схильні послаблювати міграційний режим у відношенні кваліфікованих кадрів. Способи можуть бути різними: починаючи з відкриття тимчасового доступу на закриті ринки праці працівникам, які уклали трудовий договір, і, закінчуючи можливістю необмеженого в'їзду в країну для постійного перебування та пошуку роботи [1, с. 65]. Вибір конкретних принципів визначається основними цілями, та завданнями міграційної політики, до того ж, у доповнення до заходів міграційної політики, деякі країни надають конкретні фінансові стимули для залучення кваліфікованого персоналу (рис. 3.1).

Більшість країн **Європейського співтовариства**, як правило, використовують селективний підхід, при регулювання імміграції. Відхилення небажаних іммігрантів базується на основі вимог щодо кваліфікації, освіти, віку, на основі квотування, прямих і непрямих заборон на в'їзд, а також тимчасових або інших обмежень [89, с. 140]. Стосовно стимулювання рееміграції, то вона здійснюється у вигляді оплати матеріальної компенсації вихідним мігрантам, тобто які виїжджають, професійне навчання і підготовку іммігрантів, створення нових робочих місць, та надання економічної допомоги країнам масової еміграції.

Особливої уваги заслуговує схема міграційного регулювання «Blue Card Scheme» (блакитна картка), яка була прийнята у травні 2009 року директивою Ради Європейського Союзу. Данна схема була розроблена передусім для полегшення умов в'їзду та проживання кваліфікованих фахівців з третіх країн у Європейському Союзі, а також безперешкодного руху професіональних фахівців по території ЄС [85]. «Блакитною картою», дає дозвіл іноземному працівнику на проживання та можливість працювати у будь-якій країні ЄС, окрім Великобританії, Ірландії та Данії, терміном від року до чотирьох років, потім карту можна продовжити. Водночас він і його сім'я будуть користуватися соціальними правами і виплатами так само, як місцеве населення, особливо з

точки зору умов і нормативів праці. На міждержавному, регіональному рівнях це перша спроба регулювати кваліфіковану міграцію. Варто звернути увагу, що за минуле десятиліття неухильно зростала кількість студентів, що виїжджають в рамках міжнародних освітніх програм. Політика щодо іноземних студентів стала сьогодні інструментом міжнародної конкуренції в залученні інтелектуальної робочої сили [18, с. 163]. Як джерело талантів, іноземні студенти використовуються двома способами: з дозволом працювати під час навчання і через право отримати статус кваліфікованого мігранта в країні перебування після закінчення навчання.

США насправді, не проводять жодну еміграційну політику і, відповідно, не визначають відповідно термін «емігрант». Це враховуючи те, що десятки тисяч американських громадян емігрують з країни щороку. Але якщо десятки тисяч людей виїжджають, то сотні тисяч людей з усього світу приїжджають до США на постійне проживання і підпадають під суворо регламентовану імміграційну політику. До основних рис слід віднести:

- чітка відбір тих, хто в'їжджає в країну (переважно відбір висококваліфікованих робітників, а також на основі стану здоров'я та політичних поглядів);

- свобода вибору місця проживання та роботи, що дозволяє іммігрантам досить швидко прогресувати в професійній діяльності (зокрема при доброму володінні англійською мовою);

- члени сім'ї мігрують одночасно з головою сім'ї для постійного проживання у США (імміграція через те носить яскраво виражений сімейний характер);

- досить значна частка осіб іммігрують на основі родинних зв'язків, що дозволяє їм майже легко пристосуватися до американського суспільства;

- значна кількість іммігрантів, які після п'яти років проживання в США отримують американське громадянство;

- велика частка іноземних громадян, які отримують статус «біженця».

Отже, вивчення та аналіз основних інструментів деяких країн для залучення фахівців надали можливість визначити основні принципи, згідно з якими країна може розробити успішну політику регулювання міграції робочої сили (рис. 3.2).

Як країна виїзду	Як приймаюча країна
☐	☐
☐ Заохочення перебування та повернення.	☐ Спрощений візовий режим для трудових мігрантів
☐ Розвиток зв'язків між співвітчизниками за кордоном: розвиток мережі діаспор.	☐ Розвиток зв'язків з батьківщиною мігрантів і можливість країн розвивати діаспори своїх співвітчизників на території приймаючої країни
☐ Сприяння при короткостроковому переселенні фахівців.	☐ Зменшення плати за навчання для студентів з країн - основних джерел висококваліфікованих фахівців.
☐ Досягнення швидкого зростання і диверсифікації економіки.	☐ Дотримання етичних норм найму персоналу і регулювання діяльності кадрових агентств
☐ Інвестиції в людський капітал, що компенсують існуючі втрати.	☐ Стимулювання тимчасового переселення висококваліфікованого персоналу.
☐ Більший акцент на науково-дослідницької діяльності і створенні наукових центрів за підтримки приймаючих країн.	☐ Забезпечення технічної допомоги в сфері освіти та навчальної практики
☐ Заохочення повернення капіталів.	☐ Визнання співвітчизниками внеску висококваліфікованих мігрантів в розвиток приймаючої країни.
☐ Доступність інформації	☐ Дотримання зобов'язань, взятих в рамках Генеральної угоди про торгівлю послугами (GATS).

Рис. 3.2. Принципи політики регулювання міграції робочої сили

Слід зазначити, що значення для України досвіду міграційної політики інших країн полягає не в безпосередньому запозиченні або копіюванні якихось конкретних форм і механізмів (що, як правило, не дає хороших результатів), а в розумінні більш загальних висновків, розумінні всіх важливих аспектів і цілей її проведення, а також інструменти та методи, які слід застосовувати в певній політичній та економічній ситуації [69].

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що політика регулювання міграційних процесів повинна бути чітко узгоджена з

цілями економічного і соціального розвитку країни, а задля цього вона за потребою вибудовується як досить жорстка і селективна. Згідно з цього здатна формувати міграційні потоки, що відповідають потребам національної економіки певної країни, за своїми якісними та кількісними характеристиками.

В сучасних умовах розвитку економіки України, світової економіки в цілому, міжнародна міграція інтелектуальної робочої сили потребує подальшого удосконалення державного регулювання цих процесів, це в свою чергу неможливо зробити без комплексного всестороннього аналізу усіх аспектів політики регулювання міграції і як наслідок вибір найраціональнішого поєднання її складових, що обумовлює перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

3.2. Система регулювання міжнародної міграції робочої сили в Україні

Під поняттям «управління міграційними процесами» слід розуміти, як невід’ємну частину державного управління, яке повинне забезпечувати взаємодію органів державної влади як єдиного цілого, для виконання поставлених перед ними завдань у сфері міграції. Окреслення чіткої та цілісної картини системи компетенції та повноважень у сфері міграції органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій має певне теоретичне і практичне значення, є передумовою правильного розуміння та визначення їх ролі і місця серед державних та недержавних структур, вибору форм та методів роботи, а з боку суб’єкта пізнання можливість дати пропозиції та рекомендації щодо їх удосконалення [2].

- **Кабінет Міністрів України (КМУ)** є вищим органом у системі органів виконавчої влади, а також одним із суб’єктів управління міграційними процесами [27].
- Окрім організації віз, консульської роботи, реєстрації громадян, які проживають за кордоном, захисту їх прав, українське **Міністерство закордонних справ** також відповідає за низку законів про міграцію.

- **Міністерство соціальної політики України** відповідає за реалізацію політики міграції робочої сили. Воно повинно ліцензувати господарську діяльність для надання послуг з працевлаштування за кордоном, контролювати виконання умов видачі дозволів, брати участь у підготовці та укладанні міжнародних угод у галузі трудової міграції, контролювати трудову міграцію та замовляти наукові дослідження цього явища.
- **Державна прикордонна служба України** дозволяє особам та транспортним засобам перетинати державний кордон, протидіє незаконній міграції та реєструє іноземних громадян, які в'їжджають до країни, якщо особа, яка шукає притулку, була затримана за спробу незаконного перетину кордону, вона також приймає заявки шукачів притулку в Україні.
- **Державна міграційна служба (ДМС) України** є частиною системи центральних органів виконавчої влади і була створена для реалізації державної політики щодо питань громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб та з питань біженців.

Державна міграційна служба України здійснює свої повноваження безпосередньо та через територіальні органи. Постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 2011 р. № 658 було утворено 27 територіальних органів Державної міграційної служби України, у структурі яких функціонують 679 територіальних підрозділів [7].

Прийняття 26 червня 1996 р. Конституції України мало велике значення для розвитку міграційної політики. Доцільно визначити три напрями розвитку міграційного законодавства: приведення чинних нормативно-правових актів у відповідність з Конституцією України; прийняття нових законів, які не суперечать Конституції та гармонізація українського законодавства з міжнародним правом. Розглядаючи ці напрями, слід насамперед зазначити, що Конституція України - основний закон, на якому повинна будуватись правова система країни і саме Конституція містить норми, які передбачають необхідність прийняття конкретних законів щодо реалізації міграційної

політики (Закони України: “Про громадянство України” , “Про імміграцію” , Про правовий статус іноземців”)[22].

Основний Закон України встановив основні принципи регулювання важливих питань суспільного життя, зокрема: громадянство, статус іноземців та осіб без громадянства та те, що основи регулювання міграційних процесів визначаються виключно законами України (**п.п. 2 і 10 ст. 92 Конституції**) .

В аспекті внутрідержавної міграції Конституція наділяє громадян рівними правами, рівністю перед законами, передбачає реалізацію прав та свобод, на свободу пересування та вільний вибір місця проживання (**ст.24**) [68].

Конституція закріпила основи міграційної політики України стосовно питань пересування людей, а саме: кожному, хто на законних підставах знаходиться на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право залишати територію України, за виключенням обмежень, встановлених законами (**ст.33**) [69].

Конституція передбачає можливість встановлення обмежень свободи пересування територією України та вибору місця проживання в умовах воєнного та надзвичайного стану (**ст.64**) . Рівною мірою це стосується громадян України, іноземців, осіб без громадянства. Обмеження повинні діяти тимчасово, на час введення такого стану, пов’язаного з військовими діями, із стихійними лихами, аваріями чи катастрофами, епідеміями, епізоотіями, іншими форс-мажорними обставинами [70].

Ст.26 Конституції проголошує, що іноземці та особи без громадянства, що знаходяться в Україні на законних підставах, користуються такими ж правами та свободами, а також несуть такі ж обов’язки, як і громадяни України - за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [71].

Конституція містить положення стосовно окремої категорії мігрантів. А саме, вона надала право іноземцям, які шукають притулку, отримати притулок у 63 порядку, встановленому законом (**ст.26**), та встановила, що надання притулку віднесено до повноважень Президента України (п. 26 **ст.106**) [72] .

Конституційно визначенням став термін “депортовані народи”. Конституцією передбачена розробка та реалізація державних програм повернення депортованих народів (п. 9 ст.138) [73]. Безперечно, це суттєвий крок уперед у юридичному визнанні даної проблеми як проблеми державної ваги .

Доцільно підвести висновок, що Конституції України відображає різні аспекти міграційних процесів, встановлює основи регулювання цих процесів, права на свободу пересування, а також вільний вибір місця проживання. Таким чином, її норми мають особливий пріоритет у нормативно-правовій системі України, Конституції України це основа для подальшої законодавчої та нормотворчої діяльності в галузі міграції.

Отже, до початку ХХ ст. були сформовані головні елементи функціонування державного управління міграційними процесами в Україні, а саме: розроблено законодавчу базу з питань міграції, розпочато міжнародне співробітництво, та створено організаційні структури, що займаються питаннями міграційних процесів. Однак узгодження законодавчої бази з міжнародною встановило ряд недоліків. За оцінкою ефективності правових норм слідувало завдання їх вдосконалення. Прийняття Конституції, приєднання України до найважливіших міжнародно-правових домовленостей у сфері прав людини, зокрема, до Європейської конвенції з прав і основоположних свобод людини, вимагали гармонізації міграційного законодавства у відповідність із цими документами, таким чином, з метою захисту інтересів працівників-мігрантів було прийнято Закон України *«Про ліцензування певних видів господарської діяльності»* (2000 р.). На його основі було розроблено механізм видачі ліцензій агенствам-посередникам із працевлаштування за кордоном, запроваджено досить жорсткі умови перевірки виконання ліцензійних умов та видачі ліцензій.

Упродовж 2001 р. була прийнята ціла низка основоположних законодавчих актів з регулювання міграції, зокрема, нові редакції законів «Про громадянство України» [56], «Про біженців» (втратив чинність), а також закони «Про

імміграцію» [58] , «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з нелегальною міграцією». 2002 р. Україна приєдналася до Конвенції ООН 1951 р. та Протоколу 1967 р. про статус біженців, стала повноправним членом Міжнародної організації з міграції. У грудні 2003 р. Парламент прийняв Закон України «Про свободу пересування і вільний вибір місця проживання в Україні» [62], дія якого поширювалася і на громадян України, і на іноземців, які на законних підставах перебували в країні. 2004 р. було затверджено Закон України «Про закордонних українців», де, крім іншого, фіксувалося право цієї категорії іноземних громадян на імміграцію в Україну поза встановлених квот [57].

Очевидний прогрес у сфері державного управління міграційними процесами забезпечено завдяки низці важливих рішень, прийнятих в Україні упродовж 2011-2015 рр., зокрема, затвердженню Концепції державної міграційної політики, створенню Державної міграційної служби та її територіальних підрозділів .

Концепція державної міграційної політики визначає напрями, стратегічні цілі державної міграційної політики України, принципи і пріоритети діяльності державних органів у сфері міграції, шляхи удосконалення її законодавчого та інституціонального забезпечення, а також механізми реалізації Концепції [8].
Реалізація положень Концепції:

- призначена для забезпечення ефективного державного управління міграційними процесами;
- створення умов для стійкого демографічного та соціально-економічного розвитку держави;
- узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері міграції;
- підвищення рівня національної безпеки шляхом запобігання виникненню неконтрольованих міграційних процесів та усуненню їх наслідків;
- посилення соціального і правового захисту громадян України, які перебувають або працюють за кордоном;

➤ створення умов для безперешкодної реалізації прав, свобод, законних інтересів мігрантів і виконання ними передбачених законодавством обов'язків, а також забезпечення повноти використання інтелектуального та трудового потенціалу таких осіб, додержання принципів захисту інтересів України[11] .

В липні 2017 року була прийнята «*Стратегія державної міграційної політики України*» на період до 2025 року, з метою розробки і функціонування ефективних механізмів державного управління міграційними процесами, що призведуть до поліпшення соціально-економічних умов життя країни, активного просування України на шляху євроінтеграції, Відповідно до законодавства і з врахуванням міжнародних стандартів Стратегією визначені наступні цілі державної міграційної політики:

Головні завдання Стратегії державної міграційної політики України полягають в:

- скороченні перешкод для свободи пересування населення України за допомогою створення зручних систем з обліку, реєстрації місця проживання, та видачі документів, що посвідчують особу;
- посилення позитивних наслідків міграційних процесів з точки зору виїзду громадян України за кордон, а саме розробка механізмів державного управління міграцією, що включають розробку програм сталого економічного та соціального розвитку з урахуванням соціально-економічних наслідків еміграції, захист прав українців, які працюють на кордон [19];
- створенні необхідних умов для повернення та реінтеграції українських мігрантів в українське суспільство шляхом налагодження на державному рівні кредитної системи для реемігрантів, які бажають відкрити власну справу, податкові пільги для тих, хто вкладає зароблені за кордоном кошти у власну справу, надання інформаційної допомоги громадянам України, які повертаються на родину, запровадження програм сприяння поверненню мігрантів, за допомогою відповідного фінансування;
- забезпеченні успішної інтеграції іноземців та осіб без громадянства в українське суспільство, які легально проживають в Україні, за допомогою

створення умов для повноцінного працевлаштування мігрантів, належного доступу, з урахуванням міжнародного досвіду, до соціальних, медичних, освітніх послуг тощо;

- удосконаленні статистичних даних для аналізу міграційних процесів;
- посиленні контролю за дотриманням міграційного законодавства всередині країни, тобто вирішити питання щодо забезпечення, зокрема фінансового та інституційного, належного функціонування системи виявлення мігрантів з нерегульованим статусом всередині країни;
- проводити постійну роботу щодо переговорного процесу і укладення угод про реадмісію з важливими країнами походження мігрантів [23].

Таким чином, аналіз норм законів, що регулюють міграційні процеси в Україні, показує, що великі законодавчі прогалини потрібно усунути. Безперечно, чітка та всеохоплююча законодавча база є передумовою для створення правової держави і для того щоб не залишати невизначених ситуацій, які створюють підґрунтя для сваволі та дискримінації, слід продовжити розробки та прийняття законів, пов'язаних з міграційними процесами.

3.3 Пріоритетні напрямки участі України в міжнародних міграційних процесах

Важливим елементом для прогнозування демографічної ситуації, стану ринку праці, рівня безробіття, споживчого попиту на товари та послуги всередині країни є розрахунок перспективних обсягів прибулих та вибулих українських мігрантів.

Трудова міграція є динамічним процесом, який можна оцінити за допомогою чисельності мігрантів та швидкості зміни їх чисельності. Таким чином, індикатором залучення іноземної робочої сили в той чи інший регіон буде часовий ряд, динаміку якого можна описати за допомогою відповідної математичної моделі [24].

Найпростіший метод прогнозування обсягу міграційних потоків, на основі статистичних даних вважається екстраполяція. Екстраполяція дозволяє надати прогноз на короткострокову перспективу (не більше 1/3 від часового періоду, за даними якого будується модель) і полягає у поширенні висновків, отриманих з попередніх спостережень за інтенсивністю міграційних потоків на найближчий період, при застосуванні методу екстраполяції припускається, що основні тенденції попередніх періодів зберігатимуться на період прогнозу [72]. Представлена функція, що описує тенденцію зміни показника від фактору часу має вигляд:

$$Y=f(t), \quad (3.1)$$

де Y — теоретичний рівень ряду; t – змінна часу.

В даному випадку доцільніше використовувати нелінійну модель рівняння регресії, бо абсолютні прирости масштабів вибуття та прибуття персоналу не є стабільними з року в рік (табл. 3.1).

Для того, щоб вважати побудовану модель регресії достовірною, значення коефіцієнту детермінації має перевищувати 0,5 і наближатися до одиниці.

Побудова рівнянь регресії і розрахунок коефіцієнту детермінації здійснюється за допомогою програмного забезпечення Microsoft Office Excel (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Розрахунок коефіцієнту детермінації для моделей регресії

Вид моделі	Масштаби імігрантів		Масштаби емігрантів	
	Рівняння	R^2	Рівняння	R^2
Лінійна	$y = -313,64x + 42668$	0,0176	$y = -2305,1x + 50197$	0,4867
Логарифмічна	$y = -1537\ln(x) + 42795$	0,0095	$y = -19545\ln(x) + 67818$	0,7893
Експоненціальна	$y = 43229e^{-0,014x}$	0,0509	$y = 47075e^{-0,07x}$	0,428
Ступенева	$y = 44435x^{-0,08}$	0,0368	$y = 75284x^{-0,561}$	0,6209
Поліноміальна	$y = -55,716x^2 + 744,96x + 39139$	0,0294	$y = 461,83x^2 - 11080x + 79446$	0,9035

Розрахунок показує слабку кореляцію між масштабами прибуття мігрантів та фактором часу, натомість побудова рівняння тренду, та прогнозування

масштабу еміграції з України може мати місце, через те що розподіл вихідних даних є більш рівномірним. Зі значенням коефіцієнту детермінації $R^2=0,7893$ найбільш наближеною до вихідних даних є поліноміальна модель рівняння регресії:

$$y = 461,83x^2 - 11080x + 79446. \quad (3.2)$$

Підставивши у зазначене рівняння змінну часу, що відображає наступні періоди ($t=19;20;21;22;23$) отримуємо прогноз масштабів вибуття трудових мігрантів (табл. 3.2). За даними прогнозу можна стверджувати, що при збереженні заданої тенденції масштаби вибуття трудових мігрантів з України будуть зростати у 2020 – 2023 роках і складатимуть по 10 – 12 тис. осіб на рік.

Таблиця 3.2

Прогноз масштабів вибулих та прибулих кваліфікованих кадрів в Україні

Період	t	Теоретичні масштаби емігрантів
2020	19	223746,63
2021	20	240578
2022	21	258333,03
2023	22	296614,07

Прогнозні дані рівня безробіття та середньої річної заробітної плати в Україні, країнах ЄС та Російській Федерації за 2015-2019р. (Додаток Б2).

Згідно з прогнозними даними ВВП на душу населення та середні заробітні плати буде мати тенденцію к зростанню, рівень безробіття буде падати, але середньостатистичні заробітні плати в розвинутих країнах та країнах з високим рівнем ІЧР (індекс людського розвитку), вищі за 3,5-5 тисяч доларів на місяць (табл.3.3). Жителі скандинавських країн отримують одні з найвищих зарплат в Європі. Отже якщо порівнювати заробітну платню з країнами ЄС то навіть тенденція к зростанню , не виправить ситуацію.

Більшість випускників закордонних університетів не повертаються в Україну для перенесення у вітчизняну практику отриманих знань та досвіду, а працевлаштовуються за місцем навчання чи здійснюють міграцію в інші країни світу (Додаток А).

Таблиця 3.3

Показники рівня середньої заробітної плати та ІЧР в країнах світу та України станом на 2019р.

Місце у рейтингу	Назва країни	Рівень середньої зар.плати. USD	Рівень середньої зарплати у рік, USD	Місце у рейтингу	Назва країни	ІЧР
1	Швейцарія	6244	74928	1	Норвегія	0.953
2	Данія	6192	74304	2	Швеція	0.944
3	Люксембург	5854	70240	3	Австралія	0.939
4	Норвегія	5450	65400	4	Ірландія	0.938
5	Ісландія	5436	65232	5	Германія	0.936
6	Германія	4392	52704	6	Ісландія	0.935
7	Японія	3998	47976	7	Китай	0.933
8	Бельгія	3930	47160	8	Швеція	0.933
9	США	3921	47052	9	Сінгапур	0.932
10	Фінляндія	3908	46896	10	Нідерланди	0.931
11	Сінгапур	3782	45384	11	Данія	0.929
12	Ірландія	3671	44052	12	Канада	0.926
13	Андорра	3388	40656	13	США	0.924
14	Нова Зеландія	3354	40248	14	Фінляндія	0.920
15	Австралія	3346	40125	15	Нова Зеландія	0.917
16	Франція	3332	39984	16	Бельгія	0.916
17	Нідерланди	3238	38856	17	Ліхтенштейн	0.916
18	Багамські острова	3189	38268	18	Японія	0.909
19	Канада	3151	37812	19	Австрія	0.908
20	Ізраїль	3064	36768	20	Люксембург	0.904
68	Україна	460	35568	88	Україна	0.751

За статистикою, на батьківщину повертається близько 5-10% від усіх освітніх мігрантів, серед яких дуже мала частка висококваліфікованих працівників, що опиняться на українському ринку праці та продовжують свою трудову діяльність в Україні, такі факти підтверджують, що в Україні відбувається не просто «витік мізків», а майже повна їх втрата [47]. Як наслідок відчутними стають збитки як для роботодавців (брак кваліфікованих працівників, низька креативність персоналу, затримка у впровадженні інноваційних технологій тощо), так і для країни (зменшення ВВП, низький рівень життя, погіршення демографічної ситуації).

Рівень заробітної плати в Україні та ВВП на душу населення є меншим за аналогічні показники в країнах, що приймають українських мігрантів, в разі, очікувати скорочення міграційних потоків з України до країн ЄС у найближчі роки не варто. Темпи зниження ВВП в Україні вищі в доларах, що підтримує привабливість еміграції для персоналу, як засобу підвищення рівня життя та доходів, незважаючи на прогнозне скорочення рівня ВВП у Чехії, Португалії, Італії, Угорщині та Іспанії (Додаток В1,В2).

Експертні прогнози щодо міграційної ситуації в Україні висувають гіпотези щодо загальних тенденцій розвитку міграційних процесів. Український центр соціальних реформ розробив такі прогнозні тенденції міграції українського населення:

❖ Сценарій 1: середній варіант. Припинення зменшення інтенсивності контактів і додатний міграційний баланс з країнами колишнього СРСР, друга хвиля репатріації депортованих народів; збільшення обсягів прибуття з країн Європи та Америки внаслідок зростання кількості представництв зарубіжних компаній; розвиток потоку імміграції до України вихідців з країн, що розвиваються [25].

❖ Сценарій 2: високий варіант. Прискорений рівень зростання життя населення в Україні; випереджаючий розвиток української економіки порівняно з країнами СНД та Східної Європи; позитивне сальдо міграції протягом усього періоду; зростання імміграції з країн ЄС, СНД, Африки та Азії [28].

❖ Сценарій 3: низький варіант. Зростання еміграції кваліфікованих кадрів до країн ЄС; зростання еміграції до Російської Федерації громадян з російським походженням; невисокий рівень закріплення мігрантів з афро-азіатських країн; додатний міграційний баланс остерігатиметься у 2030-2035 роках, після чого інтенсифікується виїзд до Російської Федерації [27].

❖ Сценарій 4: наднизький варіант. Відсутність державної політики щодо залучення мігрантів; економічний спад; зростання еміграції до країн ЄС та СНД; зменшенні імміграції з афро-азіатських країн; від'ємне міграційне сальдо протягом усього періоду [29].

Вплив політичної ситуації на інтенсивність міграційних потоків в Україні надзвичайно важко передбачити навіть у короткостроковій перспективі. Ми можемо очікувати й надалі зменшення масштабів виїзду українців до Росії, зокрема з західних територій, та перенаправлення міграційних потоків до країн ЄС.

Аналіз українського ринку праці показав, що в 2017 році був найбільший попит на працівників технічного обслуговування машин і кваліфікованих робітників з інструментами, через те що цих професій не вистачає на національному українському ринку праці, деякі вакансії можуть заповнити іноземці. Таким чином, для України актуальним є залучення не лише висококваліфікованих спеціалістів, а й працівників робітничих спеціальностей, тому створення системи для регулювання кількості та якості міграційних потоків доцільно здійснювати саме за шведською системою, яка б враховувала потреби роботодавців і дозволяла покривати дефіцит персоналу нижчої кваліфікації на ринку [15].

В умовах глобалізації і вільного доступу до інформації про ринки праці країн неможливо зупинити процеси трудової міграції, проте це і не повинно стати остаточною метою впровадження заходів щодо регулювання міграційних потоків з України, насамперед стає дедалі важливим запровадження ефективного механізму руху трудових мігрантів і перетворення незворотної еміграції у тимчасову. Для заохочення та спрощення процесу переселення важливим завданням є розробка механізму визнання стажу працівника, набутого під час роботи за кордоном, для того, щоб особа отримала право на пенсію. Для цього слід укласти двосторонні договори між Україною та основними країнами – реципієнтами української робочої сили про взаємне зарахування стажу, а також між Україною та країнами походження мігрантів, що працюють в Україні, крім того, положеннями відповідних договорів мають також стати пункти про визнання отриманої освіти за кордоном мігрантами та членами їх сімей. [33].

За даними Міністерства соціальної політики, Україна має чинні двосторонні міждержавні договори з питань праці, зайнятості та соціального забезпечення з

10 країнами (Болгарія, Естонія, Іспанія, Латвія, Лівія, Литва, Португалія, Польща, Словаччина та Чехія), міжурядові договори з 12 країнами (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, В'єтнам, Грузія, Ізраїль, Латвія, Литва, Молдова, Польща, Росія, Швейцарія), міжвідомчі договори з 19 країнами (Австрія, Азербайджан, Грузія, Бельгія, Болгарія, Ізраїль, Іспанія, Казахстан, Канада, Китай, Кіпр, Латвія, Литва, Польща, Португалія, Росія, Словаччина, США, Чехія) [60]. Ці документи регулюють питання пенсійного забезпечення, тимчасового працевлаштування працівників в деяких сферах, соціального захисту мігрантів, та співпраці між окремими міністерствами двох країн. Стає очевидним, що питання укладання подібних договорів між Україною та Італією, Німеччиною, Угорщиною та іншими країнами призначення українських трудових мігрантів залишається відкритим.

Часто перешкодою для повернення мігрантів на батьківщину стає відсутність у особи житла в Україні та можливості його придбання. Державна підтримка трудових мігрантів, що виявили бажання повернутися на Україну, як зазначено у Законі України «Про зовнішню трудову міграцію», має полягати не лише в інформаційній підтримці мігрантів щодо можливостей придбання чи оренди житла [8]. Впровадження системи пільгових позик на придбання або будівництво житла, створення тимчасового житлового фонду для короткочасного проживання повернутих міграційною службою на безоплатній основі може стимулювати рееміграцію працівників. Грошові перекази заробітчан виступають значним джерелом валютних надходжень для України, і насамперед стає важливим спростити систему переказів коштів із-за кордону. Надходження значної частини переказів українських мігрантів неофіційними каналами пов'язано з високою вартістю грошових переказів та нестачею фінансової грамотності мігрантів та отримувачів переказів в Україні. Зниження вартості грошових переказів, встановлення пільгового митного оподаткування інвестиційних товарів стимулюватиме мігрантів здійснювати передачу коштів легальними шляхами [40]. З метою збільшення обсягів переказів через банківську систему доречно розширити спектр послуг для мігрантів і насамперед

в країнах, де працюють багато українських мігрантів, створити представництва або кореспондентські рахунки банків, забезпечити запровадження безкоштовної системи переказу заощаджень з-за кордону у разі використання коштів на відкриття власної справи.

Ефективним засобом щодо мінімізації тіньової міграції з України може стати розробка єдиної інформаційної системи щодо умов і правил легального працевлаштування за кордоном, ризиків, пов'язаних зі зміною місця проживання та зайнятості, особливостями міграційного законодавства країн-реципієнтів [39].

Крім того, з метою зменшення частки нелегальних мігрантів слід встановити суворі вимоги до діяльності посередницьких компаній для міжнародної зайнятості, а також розробити закон, який би детально регламентував права і обов'язків усіх учасників міграційного процесу, та визначав відповідальність за порушення законодавства у цій галузі. Крім того, доцільно налагодити співпрацю між органами державної влади, громадськими організаціями, представниками бізнесу щодо розвитку міграційної інфраструктури, оцінки необхідності залучення іноземних фахівців в економіку України, за потреби – професійної підготовки іммігрантів [34].

Відсутність статистичної інформації про напрямки та інтенсивність міграційних потоків чимало ускладнює процес здійснення оцінки міграційних потоків в країні. Для комплексної оцінки міграційних процесів рекомендується розробити єдину автоматизовану інформаційну систему, яка б включала інформацію з різних джерел. Відповідно до цього, важливим завданням є удосконалення системи фіксації кількості та характеру переміщень, а також прикордонного та внутрішнього міграційного контролю за трудовою та підприємницькою діяльністю мігрантів [58].

З огляду на різноманітність факторів, що впливають на рішення особи про міграцію, державне регулювання міграції кваліфікованих кадрів не повинно обмежуватися реалізацією заходів міграційної політики. З метою запобігання відтоку кваліфікованого персоналу заходи держави повинні бути спрямовані на

зріст рівня економіки країни, а також на створення робочих місць із конкурентоспроможною заробітною платнею, та соціального захисту громадян.

Так, як освітня міграція може виступати передумовою трудової міграції молодих фахівців, важливим заходом протидії відтоку персоналу з України може стати удосконалення системи регулювання освіти, підвищення якості українських освітніх послуг, модернізація навчальних програм відповідно до потреб ринку та матеріально-технічного забезпечення вищих навчальних закладів. Крім того, удосконалення системи вищої освіти в Україні дозволить залучати студентів з-за кордону, що може стати додатковим джерелом доходу держави у формі оплати іноземцями освітніх послуг [9, с. 70].

Таким чином, за результатами дослідження, можливо запропонувати наступні заходи щодо удосконалення державного регулювання міжнародної міграції робочої сили в Україні.

1. Подальший розвиток та вдосконалення нормативної бази щодо міграції персоналу вимагає: доцільно вдосконалити: Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» та Стратегію державної міграційної політики України, зокрема у питаннях визнання трудового стажу мігрантів, набутого за кордоном, пенсійного забезпечення, встановлення відповідальності державних структур за невиконання законодавчо закріплених зобов'язань, вимагає розробки закону, що регулюватиме діяльність фірм-посередників з міжнародного працевлаштування [5].

2. Збір інформації про кількість і якість трудових мігрантів повинен здійснюватися регулярно та за співпраці Державної служби зайнятості, Державної прикордонної служби, Державної міграційної служби, посередницьких компаній для міжнародної зайнятості. Для аналізу фактичного обсягу трудової міграції необхідно створити єдину інформаційну систему, що буде збирати статистичні дані про масштаби та структури міграційних потоків до України та з неї.

3. Зміни у рівні соціально-економічного розвитку України (збільшення кількості робочих місць, підвищення заробітної плати, а також вихід з військово-політичної кризи), дозволять зменшити обсяги вибулих українських громадян.

4. Доцільно розробити єдину інформаційну систему, з метою зменшення тіньової міграції з України, про умови і правила легального працевлаштування за кордоном, про ризики, що пов'язані зі зміною місця проживання і зайнятості, та особливості міграційного законодавства приймаючих країн.

5. Доцільно спростити процес здійснення приватних переказів коштів з-за кордону. Для збільшення обсягу та частки легальних грошових переказів сприяти зменшенню вартості здійснення грошових переказів і підвищенню фінансової грамотності отримувачів та відправників коштів.

6. Для стимулювання рееміграції доцільно впровадити пільговий механізм кредитування реемігрантів з метою придбання житла, а також створити фонд тимчасового житла для короткострокового проживання реемігрантів.

7. При формуванні дозвільної системи на в'їзд іноземних громадян на територію України слід виходити з потреб ринку праці України щодо рівня кваліфікації іммігрантів, надаючи перевагу висококваліфікованому персоналу та представникам професій, на які спостерігається дефіцит на ринку праці України [5]. Для активізації залучення іноземних студентів дедалі стає важливим вдосконалювати систему української вищої освіти.

Розробка та впровадження заходів щодо міграційної політики повинні супроводжуватися поясненнями з боку органів влади для широкої громадськості. В даний час у суспільстві існує багато негативних установок, та стереотипів щодо міграції, наприклад на думку дослідниці української інтеграції до ЄС О. Федюк «... в Україні про міграцію говорять в контексті мало не нової форми геноциду українського народу». Міграція сприймається як соціальна й національна драма» [38]. Виїзд з країни кваліфікованих працівників, молоді сприймається як «відтік мізків» і широко висвічується у ЗМІ як негативне і загрозливе для країни явище, що «перетворює Україну на сировинний додаток до розвинутих країн світу» [93]. Значно менша кількість публікацій наводить

дані щодо переваг від міграції кваліфікованих кадрів, зокрема про обсяги грошових переказів, історії успіху українських підприємців, що здобули капітал за кордоном [16]. Феномен трудової міграції часто пов'язаний із витісненням українців з робочих місць та заміщення їх дешевшою іноземною робочою силою, а також із збільшенням злочинності. Відповідно, потрібно запровадити на державному рівні інформаційну політику, яка буде спрямована на покращення іміджу мігрантів в Україні заради зміни ставлення населення до проблеми, що в свою чергу можливе шляхом публікації достовірної статистичної інформації щодо стану міграційних процесів, та виділення ключових напрямів розвитку державної міграційної політики.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі здійснено прогнозування обсягу міграційних потоків, на основі статистичних даних за допомогою методу екстраполяції, та урахування експертних оцінок. Індикатором зміни чисельності мігрантів визначено часовий ряд. Визначено, що при збереженні заданої тенденції масштаби вибуття трудових мігрантів з України зростуть у 2020 – 2023 роках і складатимуть по 28 – 29 тис. осіб на рік.

При формуванні політики залучення іммігрантів в Україну з третіх країн, було запропоновано використання досвіду ЄС. Продемонстрована необхідність використання ринково-орієнтованого підходу при створенні імміграційних квот у випадку Швеції, а також обґрунтована необхідність включення висококваліфікованих робітників.

Було зазначено, що для України важливість досвіду міграційної політики інших країн полягає в розумінні більш загальних висновків, розумінні всіх важливих аспектів та цілей її проведення, а також інструментів та методів, які доцільно використовувати у конкретній політичній та економічній ситуації. Безпосереднє запозичення чи копіювання якихось конкретних форм і механізмів, зазвичай не дають хороших результатів.

Аналіз норм законів, що регулюють міграційні процеси в Україні, показує, що великі законодавчі прогалини потрібно усунути. Безперечно, чітка та всеохоплююча законодавча база є передумовою для створення правової держави і для того щоб не залишати невизначених ситуацій, які створюють підґрунтя для сваволі та дискримінації, слід продовжити розробки та прийняття законів, пов'язаних з міграційними процесами.

Для підвищення ефективності системи регулювання міжнародної міграції кваліфікованих кадрів запропоновано: подальша розробка та удосконалення нормативно-правової бази з регулювання міграції персоналу, створення єдиної інформаційної системи, що буде збирати статистичні дані про масштаби та структури міграційних потоків, сприяти зменшенню вартості здійснення грошових переказів для збільшення обсягу та частки легальних грошових переказів, впровадити зміни у рівні соціально-економічного розвитку України (збільшення кількості робочих місць, підвищення заробітної плати, а також вихід з військово-політичної кризи), які дозволять зменшити обсяги вибулих українських громадян.

У даний час, в період активного інтегрування України у світове господарство, представляється необхідним і своєчасним об'єктивний підхід до розроблення нових та удосконалення існуючих механізмів державного управління міграційними процесами, що є істотним поштовхом для соціально-економічного розвитку держави, повинно забезпечуватися скоординованою діяльністю всіх органів влади та мати підтримку і розуміння у суспільстві.

ВИСНОВКИ

У магістерській кваліфікаційній роботі наведене теоретичне обґрунтування міграції, проаналізовано вплив міграційних процесів на економічний розвиток України, вироблено науково-методичні засади і практичні пропозиції, спрямовані на удосконалення системи регулювання міжнародної міграції робочої сили. Одержані в процесі дослідження результати дозволяють сформулювати наступні висновки.

1. Актуальність теми міжнародної трудової міграції робочої сили в сучасних умовах проявів виступає саме міжнародна міграція робочої сили, де більшого поширення і значення набуває переміщення працездатного населення, зумовлене соціально-економічними, військовими, екологічними, етнічними та релігійними чинниками, вимагає постійного контролю за кількістю та структурою трудових мігрантів. Істотне зростання масштабів міжнародної міграції, залучення до неї значних обсягів трудових ресурсів актуалізують дослідження міжнародної міграції робочої сили як однієї з форм світових господарських зв'язків та її впливу на світове господарство.

2. Історично міжнародна міграція робочої сили пройшла декілька етапів, кожен з яких характеризується особливою спрямованістю і причинами. Міжнародна міграція робочої сили почалася в епоху Великих географічних відкриттів (XV–XVII ст.), коли європейські держави захоплювали величезні території, створюючи світову колоніальну систему. Сутність міжнародної міграції робочої сили полягає у переміщенні працездатного населення з однієї країни в іншу в межах світового ринку праці. Це, насамперед, форма руху відносно надлишкового працездатного населення з одного центру в інший. Причини міграції населення економічного характеру полягають у різному рівні економічного розвитку окремих країн, розходженні в умовах заробітної плати, наявності безробіття в деяких країнах, функціонуванні міжнародних корпорацій, що вивозять робочу силу для роботи в закордонних філіях. Чинники, що зумовлюють міжнародну трудову міграцію, традиційно (в неокласичній теорії)

пов'язані з масштабами, темпами та структурою накопичення капіталу. За період незалежності Україна втратила понад 6,4 млн. населення, через переважання смертності над народжуваністю. Міграція спричинила менш помітне скорочення населення України і призвела до відтоку з її території менше 0,1 млн. осіб з 2002 року. Масштаби міжнародної трудової міграції станом на 2019 рік мають тенденцію до зростання і становлять 271 млн осіб у світі, та 688 тис. осіб в Україні. Азія і Європа головні регіони походження мігрантів.

3. Регулювання основних процесів зовнішньої трудової міграції може відбуватися за допомогою державних важелів впливу і через ринкові механізми. На окрему увагу заслуговують недержавні структури, зокрема громадські організації, профспілки, кредитні спілки, благодійні фонди, які протягом останніх років беруть активну участь у вирішенні проблем, пов'язаних з міжнародною трудовою міграцією. Вплив держав на процес міграції відбувається у формі захисту їх прав і свобод, та регулювання кількісного та якісного складу мігрантів. Вагомим елементом державної міграційної політики є встановлення правового статусу робочих-мігрантів, що визначає їх соціально-економічні, трудові та інші права, закріплені міжнародними угодами і національним законодавством.

4. Ключовими тенденціями розвитку глобального ринку праці визначено розвиток дистанційної зайнятості, зростання вимог до якості робочої сили та підвищення міжнародної мобільності робочої сили. Розрив у економічному розвитку країн призводить до того, що основні потоки мігрантів формуються з відносно невеликої кількості країн світу та спрямовані у найбільш розвинені країни. Зростає частка жінок-мігрантів, спричинена змінами у попиту на робочу силу. Середній вік міжнародних мігрантів в 2019 році становив 39 років.

5. Трудова міграція для має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних можна віднести : зменшення тиску на ринку праці (за відсутності трудової міграції рівень безробіття в Україні був би у півтора рази вищим за фактичний) та зменшення обсягу витрат на соціальні потреби, обмін знаннями, приплив капіталу в країну призначення (трудова мігранти щорічно переказують

на батьківщину більше 6 мільярдів доларів США, що становить понад 4% до загального обсягу вітчизняного валового продукту, обсяг в Україні станом на 2019 рік – 10,89 млрд. дол. США (або 8,2% до ВВП)); формуванні міжнародних професійних співтовариств. Негативні наслідки : вплив молодих людей, що призводить до глибоких зрушень у демографічній ситуації країни; втрата висококваліфікованої робочої сили (лише за перше десятиліття незалежності Україна втратила понад 6 тис. кандидатів і докторів наук) втрата українськими емігрантами трудової кваліфікації через тривалу зайнятість некваліфікованою роботою.

6. Оцінка впливу соціально-економічних показників на обсяг мігрантів продемонструвала тісний прямий зв'язок між кількістю емігрантів в Україні і офіційно зареєстрованих безробітних. Тобто чим більше число безробітних, тим більше людей мігрували з країни. Зв'язок між кількістю емігрантів та ВВП має також тісний прямий зв'язок. Таким чином, в результаті застосування регресійного аналізу побудована економетрична модель. Звідси, можна зробити висновок про те, що громадяни виїжджають для підвищення рівня життя за рахунок більш привабливих та вигідних умов працевлаштування, тому головною метою для України є запобігання безробіттю та сприяння забезпеченню ефективної зайнятості. Моделювання та прогнозування масштабів зовнішньої трудової міграції в Україні доводить необхідність використання комплексного підходу і дослідження як тенденцій зміни факторів притягання-виштовхування, так і особливостей міграційної політики країн прибуття трудових мігрантів. Розрахунок прогнозних масштабів вибуття персоналу з України методом екстраполяції продемонстрував потенційне зменшення відтоку персоналу на рівні 10 – 12 тис. осіб на рік, у 2020 – 2023 роках.

7. Важливість для України досвіду міграційної політики інших країн полягає не в прямому запозиченні або копіюванні якихось конкретних форм і механізмів (що, як правило, не дає хороших результатів), а в усвідомленні більш загальних висновків, у розумінні усіх важливих аспектів і цілей її проведення, а також інструментів та методів, які доцільно використовувати у конкретній політичній

та економічній ситуації. Формування міжнародної міграційної політики передусім здійснюється через діяльність таких міжнародних організацій, як *Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація праці, Міжнародна Організація з міграції*. Документи, які вони виробляють, містять механізми її реалізації, концептуальні принципи міжнародної міграційної політики, та основні орієнтири. За даними Міністерства соціальної політики, Україна має чинні двосторонні міждержавні договори з питань праці, зайнятості та соціального забезпечення з 10 країнами, міжурядові договори з 12 країнами, міжвідомчі договори з 19 країнами.

8. За результатами дослідження, можливо запропонувати наступні заходи щодо удосконалення державного регулювання міжнародної міграції робочої сили в Україні: подальша розробка та удосконалення нормативно-правової бази з регулювання міграції персоналу; регулярний збір інформації про кількість і якість трудових мігрантів за співпраці Державної служби зайнятості, Державної прикордонної служби, Державної міграційної служби; впровадження системи пільгових позик на придбання або будівництво житла, створення тимчасового житлового фонду для короткочасного проживання повернутих міграційною службою на безоплатній основі може стимулювати рееміграцію працівників; представники української влади повинні розуміти сучасні тенденції і намагатися не обмежувати виїзд працездатного населення за кордон, а створити такі умови життя, щоб у країні хотілося жити. Для цього потрібно поліпшити хоча б основні економічні показники України, бо висока заробітна платня і загальні економічні показники в країнах призначення є найсильнішими стимулами для міграції населення.

9. Оцінка впливу показників масштабів міжнародної міграції (валової міграції, приватні грошові перекази мігрантів, коефіцієнт міграційного обороту, коефіцієнт результативності міграції) на показники темпу росту ВВП, який в свою чергу впливають на поповнення дохідної частини платіжного балансу країни, який виступає одним із головних факторів економічного розвитку країни, а саме зростання кількості валюти в грошовому обігу створює можливості для

поповнення золото-валютних резервів НБУ шляхом її викупу в населення в період дефіциту валюти на Міжбанківській валютній біржі, продемонструвала тісний прямий зв'язок. На 92% відібрані фактори впливають на міграційний приріст, а 8% змін пояснюються факторами, які не були враховані в моделі. Всі коефіцієнти моделей виявились статистично значущі, а сама модель адекватна.

Враховуючи вищенаведене приходимо до висновку, що завдання державного управління міграційними процесами полягає в запровадженні нового бачення проблеми міжнародної трудової міграції та її впливу на економічний розвиток України: з одного боку, це захист прав і свобод українських трудових мігрантів та забезпечення зворотності трудових міграцій, з іншого – підвищення соціальних стандартів та ефективне залучення зароблених мігрантами коштів в економіку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз впливу інвестицій на економічне зростання країни // Вісник Запорізького національного університету, №4(16), 2012. URL: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/eco-4-2012/073-78.pdf>
2. Бондырева С. К., Колесов Д. В. Миграция (сущность и явления). 2-е изд. Москва: изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: изд-во НПО «МОДЭК», 2007. 296 с.
3. Бондырева С. К., Колесов Д. В. Миграция (сущность и явления). 2-е изд. Москва: изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: изд-во НПО «МОДЭК», 2007. 296 с.
4. Бортник Н. П. Вплив глобалізації на формування міграційних потоків // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2013. Т. 1. № 6–1. С. 142–144.
5. Бублій М. П. Фактори міграції робочої сили та особливості її статистичного обліку // Державне будівництво. Харків: Харківський регіональний інститут державного управління, 2008. № 1. 13 с.
6. Булавинець В. М. Доходи трудових мігрантів як важливе джерело доходів домогосподарств // Інвестиції: практика та досвід, 2015. № 10. С. 54–56.
7. Бурак В. Переваги і недоліки Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» / Политические известия в Украине, 2016. URL: <http://izvestia.kiev.ua/blog/show/83956>
8. Вовк С. Методологія: сутність, підходи, перспективи розвитку / С. Вовк // Буковинський журнал / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Ч. 1-2. Чернівці, 2002. – С. 148-175.
9. Волоско Я. О. Міжнародна трудова міграція населення: причини виникнення та наслідки для економіки // Львів: Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки, 2015. № 824. С. 21–26.

10. Герасименко Г. В., Позняк О. В. Гендерні аспекти трудових міграцій населення України // Демографія та соціальна економіка, 2006. № 1. С. 46–54.
11. Глобалізація і трудова міграція в Європі: [монографія] / Б. М. Юськів. — Рівне: видавець О. М. Зень, 2009. — 479 с. 2. Правові основи міжнародної економічної діяльності: [навч. посіб.] / С. В. Фомішин, І. Д. Шутак. — Київ: Кондор, 2009. — 454 с.
12. Гришкін В. О., Сімахова А. О., Перекопська Ю. С. Аналіз впливу глобалізації на зайнятість населення в Україні // Проблеми економіки, 2016. № 3. С. 40–45.
13. Даннетт К. Відтік мізків з України може принести їй несподівані «бонуси» // VoxUkraine, 2015. URL: https://gazeta.ua/articles/dunnett/_vidtik-mizkiv-z-ukrayini-mozhe-prinesti-yij-nespodivani-bonusi/625184
14. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-12 / Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990. № 31. ст. 429. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
15. Державний та гарантований державою борг України за станом на 31.03.2019 / Державний борг / Державний борг та гарантований державою борг / Міністерство фінансів України. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/category/main?cat_id=34952.
16. Динаміка міграційних настроїв Українців / Соціологічна група «Рейтинг», 2017. 60 с.
17. Доліновська О. Співпраця України з Міжнародним валютним фондом та перспективи розвитку економіки держави. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». Дніпропетровський державний аграрний університет. Стаття надійшла до редакції 19.09.2012 р. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1401>.
18. Журба О. В. Поняття та сутність праці за кордоном та сучасної української трудової міграції / О. В. Журба // Форум права. — 2008. — № 1. — С. 130–133. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.

19. Журба О. В. Поняття та сутність праці за кордоном та сучасної української трудової міграції / О. В. Журба // Форум права. — 2008. — № 1. — С. 130-133. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbuu.gov.ua.
20. Зареєстрована трудова міграція. Аналітика // Державна служба зайнятості, 2019. URL: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/analitika_0.doc
21. Здрок В. В. Економетрія : [підруч. із рекомендацією Міністерства освіти і науки України] / В. В. Здрок, Т. Я. Лагоцький. — К. : Знання, 2016. — 541 с.
22. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1254k/96-вр>.
23. Кузнецов О.В. Міжнародна міграція висококваліфікованих фахівців в контексті формування інформаційного суспільства. Вісник Національного авіаційного університету. 2010. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/download/2876/2865>.
24. Максименко Ю.Є. Інформаційне суспільство в Україні: стан та перспективи становлення; Глобальна організація союзницького лідерства. 2014. URL: <http://goal-int.org/informacijne-suspilstvo-v-ukraini-stan-ta-perspektivi-stanovlennya/>.
25. Малиновська О. А. Політика сусідніх країн щодо співвітчизників як інструмент поповнення людських ресурсів: виклики та уроки для України [Електронний ресурс] / О. А. Малиновська // Стратегічні пріоритети. — 2013. — № 3. — С. 138–146. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2013_3_20.
26. Малиновська О. Наслідки міжнародної міграції населення України та політико-управлінські дії щодо їх врегулювання; Національний інститут стратегічних досліджень. 2016. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/562>
27. Малиновська О.А. Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку / О. А. Малиновська. — К. : НІСД, 2010. — 32 с.
28. Махонюк О. В. Особливості імміграційної політики Німеччини. Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних

технологій в Україні: зб. мат. V міжвузівської наук.-техн. конф. науково-педагогічних працівників (м. Львів, 18 березня 2010 р.) / Інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка». Львів, 2010. – С. 38-39.

29. Механізми політичного регулювання міграційних процесів у сучасній Україні [Електронний ресурс] / М. І. Малиха // Панорама політологічних студій. – 2014. – Вип. 12. – С. 140-143. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pps_2014_12_21
30. Міграційний рух населення України / Укрстат. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/ds/mr/mr_u/mr0316_u.html
31. Міграція в Україні: факти і цифри / Укладено Представництвом Міжнародної організації з міграції в Україні. – К., 2016. – 37 с.
32. Міграція як чинник розвитку в Україні [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.iom.org.ua/>
33. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження та діалог щодо політики у сфері міграції і грошових переказів в Україні // Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво в Україні. Київ, 2017. 128 с.
34. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні. Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво в Україні. К., 2016. – 119 с.
35. Міжнародна міграція робочої сили у сучасному світі [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://textbooks.studio/mirovaya-ekonomika-uchebnik/migratsiya-rabochey-silyi.html>
36. Міжнародна організація з міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ilo.org.ua/my_page/Conventions.aspx. 2. Солодько А., Фітісова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики / А. Солодько, А. Фітісова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>.

37. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 2. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій // За ред. С. В. Мочерного. Львів : Світ, 2006. – 568 с
38. Наконечний С. І. Економетрія : підруч. / С. І. Наконечний, Т. О. Терещенко, Т. П. Романюк. — [3-тє вид., перероб. і доп.]. — К. : КНЕУ, 2012. — 678 с
39. Населення України. Трудова еміграція в Україні / ред. рада: Е. М. Лібанова, О. В. Позняк, О. А. Малиновська. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 233 с.
40. Населення України. Трудова еміграція в Україні. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. — 233 с. 4. International Migration Law: Glossary on Migration / International Organization for Migration [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.iom.int.
41. О. С. Гринькевич Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання. // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України, 2013. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20133\(101\)/sep20133\(101\)_254_HrynkevychOS.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20133(101)/sep20133(101)_254_HrynkevychOS.pdf)
42. Овчиннікова О. Р. Методи і моделі для організації досліджень потенційної міграції населення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / О. Р. Овчиннікова. — Хмельницький, 2003. — 21 с.
43. Огляд приватних грошових переказів в Україну в 2016 році // Національний банк України. Департамент статистики та звітності, управління статистики зовнішнього сектору, 2017. 3 с. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208358>
44. Орловська Ю., Реліна І. Аналіз формування глобального ринку кваліфікованих кадрів // Економічний аналіз. 2012 рік. Випуск 10. Частина 1. С. 309–312.
45. Осипенкова О. Ю. Миграционные процессы: методы моделирования и прогнозирования (на примере Московской области) // Москва: Вестник Екатеринбургского института, 2016. № 3 (35). С. 79–85.

46. Отдельные показатели миграционной ситуации в Российской Федерации за январь-декабрь 2017 года с распределением по странам и регионам // Министерство внутренних дел Российской Федерации, 2018. URL: <https://мвд.рф/Deljatelnost/statistics/migracionnaya/item/12162171/>
47. Павліха Н. В., Степанюк Н. А. Становлення освітньої міграції в умовах глобалізації // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2018. Вип. 16. С. 160–165.
48. Павліха Н. В., Степанюк Н. А. Становлення освітньої міграції в умовах глобалізації // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2017. Вип. 16. С. 219–223.
49. Пелка К. Характеристика концепції міграційної політики України та напрями її розвитку // Наукові праці МАУП, 2013. Вип. 2(37). С. 66–71.
50. Передрій О. С. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. Вид. 4-те., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 263 с.
51. Позняк О. Формування пропозиції робочої сили в Україні: історія, сучасний стан та перспективи / О. Позняк // Україна : аспекти праці. - 1998. – №1. – С. 16–18.
52. Політична економія: Підручник / За ред. Ніколенко Ю. В. — К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с. 6. Прилуцький А. Ринок в системі категорій сучасної економічної теорії / А. Прилуцький // Теоретичні та прикладні питання економіки. 2011. Вип. 25. С. 185-197.
53. Попит та пропозиція робочої сили // Державна служба статистики України. URL:http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/rp/sz_br/sz_br_u/arh_pipr_s_m_u.htm
54. Природний рух населення. // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

55. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з нелегальною міграцією [Електронний ресурс] : Закон України від 18 січ. 2001 р. № 2247-III. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2247-14>.
56. Про громадянство України : Закон України від 18 січ. 2001 року № 2235-III . // Відом. Верховної Ради України. –2001. – № 13. – Ст.65.
57. Про закордонних українців [Електронний ресурс] : Закон України від 04 бер. 2004 р. № 1582-IV. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1582-15>.
58. Про імміграцію: Закон України від 07 черв. 2001 р. № 2941-III //Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №41. – Ст. 197.
59. Про Концепцію державної міграційної політики [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 30 трав. 2011 р. № 622/2011 – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>.
60. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 10 вересня 2014 р. № 442 – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>
61. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства [Електронний ресурс] : Закон України від 22 вер. 2011 р. № 3773-VI. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.
62. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 11 груд. 2003 р. № 1382-IV, зі змінами і доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>.
63. Про утворення територіальних органів Державної міграційної служби [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 черв. 2011 р. № 658 – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/658-2011-п>.
64. Пядухов Г. А. Рынок миграционных услуг в российской провинции: действующие лица, тенденции развития. Демоскоп Weekly. 2013. № 571-572 (14-31 жовтня). URL: <http://demoscope.ru/weekly/2013/0571/analit07.php>.

65. Риндзак О. Т., Махонюк А. В. Социальный капитал Карпатского региона в социологическом измерении. *European Applied Sciences*. 2013. № 3. – С. 149–153.
66. Риндзак О. Т., Махонюк О. В. Актуальні проблеми розвитку соціального капіталу мігрантів. «Ефективна економіка». Електронне наукове фахове видання. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3060>.
67. Ст.24 Конституції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://protocol.ua/ua/konstitutsiya_ukraini_stattya_24/
68. Ст.33 Конституції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://protocol.ua/ua/konstitutsiya_ukraini_stattya_33/
69. Ст.64 Конституції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://protocol.ua/ua/konstitutsiya_ukraini_stattya_64/
70. Ст.26 Конституції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://kodeksy.com.ua/konstitutsiya_ukraini/statja-26.htm
71. Ст.106 Конституції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://protocol.ua/ua/konstitutsiya_ukraini_stattya_106/
72. Ст.138 Конституції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://protocol.ua/ua/konstitutsiya_ukraini_stattya_138/
73. Садова У. Я. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти / В.С. Кравців, У.Я. Садова [наук. ред.]. Львів, 2009. – 228 с.
74. Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності за період з початку року // Державна служба зайнятості. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/Zarp_ek_p/Zp_ek_p_u/arh_zpp_u.htm
75. Средняя зарплата в России (1999-2018) // Rusfact. URL: <http://rusfact.ru/node/5748>
76. Хомишин І. Причини та наслідки освітніх міграцій, 2018. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/sep/18377/18.pdf>

77. Чайка-Петегрич Л.Б. Міграційні процеси в контексті інтернаціоналізації освітніх систем // Серія Економічні науки, 2016. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_17/4/27.pdf
78. Шильнікова З.М. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на ринок праці та сферу зайнятості / З.М. Шильнікова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – №7. – Ч. 2. – С. 192-199.
79. All valid permits by reason, length of validity and citizenship on 31 December of each year / Asylum and Managed Migration / Population and social condition / Database / Data / Eurostat / European Commission. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>.
80. Asylum and managed migration // Eurostat, 2019. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data/database>
81. Changing patterns of global migration and remittances [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pewsocialtrends.org/2013/12/17/changing-patterns-of-global-migration-andremittances/sdt-2013-12-17-globalmigration-04-02/>
82. Dilip Ratha. Diaspora bonds for development financing during a crisis [Electronic resource] // blogs.worldbank.org. Submitted by Dilip Ratha On Tue, 10/26/2010 – Mode of access: <http://blogs.worldbank.org/peoplemove/node/1303>.
83. Financing Facility for Remittances [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ifad.org/remittances/pub/money_europe.pdf 5. Romer P. Endogeneous Technological Change // The Journal of Political Economy / P. Romer. – Vol. 98, No.5, Part 2. – 1990. – p. 71-102.
84. General Survey concerning the migrant workers instruments / International Labour Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ilo.org/global/standards/WCMS_453917/lang--en/index.htm.
85. ILO Global estimates of migrant workers and migrant domestic workers: results and methodology / International Labour Office – Geneva: ILO, 2015. – 118 с

86. International Migration Report // Department of Economic and Social Affairs, 2019. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/InternationalMigration2019_Report.pdf
87. Lorant K. The demographic challenge in Europe [Electronic resource] / K. Lorant.– Brussels, 2005.– P. 32. – Mode of access: <http://www.europarl.europa.eu/inddem/docs/papers/The%20demographic%20challenge%20in%20Europe.pdf>
169. Martin Ph. Migrants in the global labor market / Ph. Martin.– University of California, Davis. – 2005. – 59 p.
88. Massey D. S. Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century / D. S. Massey.– USA : University of Pennsylvania, 2003.– 42 p.
89. Migration advisory services / Living / Make it in Germany. URL: <http://www.make-it-in-germany.com/en>.
90. Migration and Remittances [Electronic resource] / The World Bank.– Mode of access: <http://web.worldbank.org>.
91. Migration and Remittances Factbook 2013. Second Edition // The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2013.– 264 p.
92. Office of the Migration Agents Registration Authority / Immigration and visas / Information and services. URL: <https://www.australia.gov.au/>. 4. Global migration services. URL: <http://www.globalmigrationservices.com/>.
93. Official Journal of the European Union C 83 Volume 53 30 March 2010 / Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.eur-lex.europa.eu.
94. Personal remittances, received (% of GDP) // The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS>
95. Personal remittances, received (current US\$) // The World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT>
96. When citing this report, please use the following wording: Eurofound (2019), Minimum wages in 2019: Annual review, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

*Кількість вперше виданих дозволів на проживання освітніх мігрантів з України
в країнах ЄС, 2010-2019р.*

Період Країни	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ЄС (27 країн)	6263	4511	7602	14700	21318	29573	23358	22579	27974	18960
Бельгія	31	41	69	83	66	60	86	100	62	108
Болгарія	70	56	90	103	82	101	76	104	120	323
Чехія	337	283	516	512	712	1649	1947	1045	1164	1837
Данія	43	39	44	29	26	43	46	42	55	78
Германія	560	544	911	965	1215	426	897	986	1330	1181
Естонія	22	25	26	32	72	164	141	107	140	111
Ірландія	44	51	40	47	56	56	35	57	51	60
Греція	275	305	246	225	83	50	65	50	66	48
Іспанія	149	171	212	282	370	493	451	426	371	382
Франція	389	406	411	477	496	528	487	386	515	450
Італія	230	260	285	284	265	261	160	203	230	273
Кіпр	109	92	90	89	126	105	24	40	44	НД
Латвія	19	24	44	36	50	45	49	38	41	54
Люксембург	2	3	7	3	3	2	12	11	3	15
Угорщина	332	263	212	161	93	123	149	210	173	143
Мальта	1	3	3	25	39	37	32	21	22	33
Нідерланди	113	100	119	175	161	210	235	223	277	316
Австрія	127	179	288	229	358	455	437	350	407	451
Польща	3046	1376	3599	10473	16375	23723	16761	16590	20912	10802
Португалія	26	29	31	27	24	13	14	17	22	21
Румунія	45	33	46	68	74	80	115	128	141	120
Словенія	9	9	21	13	14	89	81	62	58	93
Словаччина	29	43	89	159	339	639	777	1064	1409	1757
Фінляндія	28	47	63	66	64	60	70	59	55	41
Швеція	196	116	110	84	95	82	67	81	72	69
Літва	31	13	30	51	50	71	112	122	204	187

Додаток Б

Динаміка ВВП, рівня безробіття і середньої річної заробітної плати в Україні,
країнах ЄС та Російській Федерації

Таблиця Б1

Динаміка ВВП, рівня безробіття і середньої річної заробітної плати в Україні,
країнах Європейського Союзу та Російській Федерації за 2015-2019р.

Країна	2015	2016	2017	2018	2019
ВВП на душу населення, дол.					
Польща	12556,67	12425,61	13869,09	15444	15474,46
Росія	9421,873	8845,368	10866,77	11394,14	11661,71
Чехія	17623,16	18372,04	20290,66	22992,06	22932,3
Італія	30306,12	30917,99	32333,72	34388,51	32937,85
Німеччина	41088,84	42178,26	44348,83	47513,7	45731,15
Португалія	19223,31	19978,23	21515,02	23477,73	22880,05
Іспанія	25606,82	26420,05	28137,71	30405,83	29563,12
Словаччина	16273,63	16472,02	17525,51	19430,78	19327
Угорщина	12735,8	13073,71	14544,01	16264,01	16433,53
Україна	2 026	2 088	2 522	2 957	3 485
Рівень безробіття, %					
Польща	7,50	6,16	4,88	3,84	3,47
Росія	5,57	5,55	5,21	4,84	4,58
Чехія	5,04	3,95	2,89	2,24	1,93
Італія	11,89	11,68	11,21	10,61	9,88
Німеччина	4,62	4,12	3,74	3,38	3,04
Португалія	12,44	11,06	8,86	6,99	6,33
Іспанія	22,05	19,63	17,22	15,25	13,95
Словаччина	11,48	9,67	8,13	6,53	5,56
Угорщина	6,81	5,11	4,15	3,70	3,39
Україна	9,14	9,35	9,51	8,79	8,88
Середня річна заробітна плата, дол.					
Польща	25648	26934	28071	30091	31970
Росія	6612	7260	8136	8280	9204
Чехія	24970	25819	26889	28360	29281
Італія	38691	38982	38707	38853	39189
Німеччина	50878	51623	52181	52930	53638
Португалія	26176	26024	26141	26413	26634
Іспанія	39638	39143	38898	38554	38758
Словаччина	22230	22947	23610	24254	25452
Угорщина	21450	21810	23527	24703	26223
Україна	1797	2221	3044	3799	4498

Прогнозні дані рівня безробіття та середньої річної заробітної плати в
Україні, країнах ЄС та Російській Федерації за 2015-2019р.

Країна	2020	2021	2022	2023	2024
ВВП на душу населення, дол.					
Польща	16834,83	17947,04	19124,17	20366,22	21673,2
Росія	12643,58	13443,48	14271,12	15126,5	16009,6
Чехія	24596,15	25702,76	26690,15	27558,33	28307,3
Італія	33054,4	32184,8	30817,2	28951,6	26588
Німеччина	46183,24	45270,46	43679,16	41409,34	38461
Португалія	23518,44	23460,01	23075,96	22366,29	21331
Іспанія	30215,16	30024,34	29439,04	28459,26	27085
Словаччина	20649,26	21679,53	22745,14	23846,09	24982,4
Угорщина	17742,48	18757,52	19760,12	20750,28	21728
Україна	4218,206	5063,408	6041,896	7153,67	8398,73
Рівень безробіття, %					
Польща	3,15	3,20	3,56	4,24	5,22
Росія	4,09	3,57	2,97	2,30	1,56
Чехія	2,00	2,19	2,66	3,42	4,45
Італія	8,94	7,85	6,58	5,16	3,56
Німеччина	2,78	2,56	2,39	2,27	2,19
Португалія	5,13	4,39	3,90	3,66	3,67
Іспанія	12,78	12,07	11,73	11,78	12,21
Словаччина	4,59	3,90	3,44	3,22	3,23
Угорщина	3,80	4,62	5,91	7,67	9,90
Україна	8,25	7,58	6,75	5,77	4,62
Середня річна заробітна плата, дол.					
Польща	34317,78	36932,44	39842,68	43048,5	46549,9
Росія	9669,588	10199,99	10704,67	11183,64	11636,9
Чехія	30684,82	32073,63	33540,3	35084,82	36707,2
Італія	36772,2	36165,4	35485,6	34732,8	33907
Німеччина	54356,86	55098,3	55856,49	56631,42	57423,11
Португалія	22486,31	21394,03	20173,03	18823,32	17344,90
Іспанія	38942,64	39357,24	39957,42	40743,18	41714,50
Словаччина	26495,61	27742,21	29123,53	30639,56	32290,30
Угорщина	28163,34	30296,72	32684,24	35325,9	38221,70
Україна	5406,824	6345,831	7353,696	8430,419	9576,00

Додаток В

Таблиця В1

Аналіз виїздів громадян України за кордон за метою поїздки

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
службова	866 014	897 127	362 361	275 151	170 720	185 170	156 157
питома вага,%	4.89	4.42	1.68	1.16	0.76	0.80	0.63
туризм	1 275 398	1 590 182	641 836	354 840	201 541	206 598	224 647
питома вага,%	7.20	7.81	2.96	1.47	0.90	0.87	0.89
приватна	15 038	17 285	20 428	23 131	22 065	22 779	24 287
	622	834	369	296	410	483	430
питома вага,%	84.77	85	93.9	96.42	97.48	97.49	96.28
обслуг.персонал	560 821	562 319	321 794	227 192	198 781	193 530	227 920
питома вага,%	3.16	2.77	1.48	0.95	0.88	0.83	2.21
військова служба	449	793	632	568	0	14	230
питома вага,%	0	0	0	0	0	0	0
Загальна кількість	17741304	20336255	21755162	23989047	22636452	23364795	25226383